

KĀ MĒS ŠEIT NONĀCĀM? KURP DOTIES TĀLĀK? PIEZĪMES PAR CĪŅU AR NACIONĀLO DEMOKRĀTIJU, KŪRĒJOT PĀRI ZIEMEĻU- DIENVIDU ROBEŽŠKIRTNEI

Tone Olafa Nilsena

"Neatkarīgi no tā, kādas robežas mēs esam pārmantojuši, mūsu uzdevums ir tās pārvarēt, lai sāktu redzēt lietu savstarpējās sakarības [...]."
M. Džekija Aleksandra, 2006¹

Kādēļ gan Rīgā notikušās konferences *Kultūras tulkošana: no nacionāla uz hibrīdo* organizētāji vēlējās iekļaut šajā pasākumā arī Dānijas skatījumu uz jautājumu par kultūras tulkošanu, kas sniedz iespēju izaicināt valdošo nacionālismu? Ar kādām gan nacionālisma, neiecietības un sociālās atstumtības problēmām varētu saskarties Dānija – slavenais vienlīdzīgas sociālās demokrātijas šūpulis un moderna labklājības valsts. Kā ir nojautuši šīs konferences organizētāji, šādu problēmu ir diezgan daudz. Kaut arī ziemeļu nacionālisma jautājumu esmu aplūkojusi vairāku kuratorisku projektu ietvaros kopš 21. gs. pirmajiem gadiem, es biju priecīga par iespēju piedalīties šajā konferencē, kas sniedza lielisku iespēju mazliet izgaismot mūsdienu Dānijas nacionālisma strukturālās īpatnības un to, kādā veidā esmu neatkarīgi izaicinājumu šim nacionālismam, būdama neatkarīga kuratore. Šī eseja ir papildināta tās prezentācijas versija, ar ko uzstājos minētajā konferencē Rīgā.²

Mazāk nekā mēnesi pēc manas atgriešanās no Rīgas, 2008. gada jūnijā, Dānija piedzīvoja pirmo teroristu uzbrukumu valsts pastāvēšanas vēsturē – Pakistānas galvaspilsētā Islamabadā pie Dānijas vēstniecības eksplodēja automašīnā ievietota bumba. Sprādzienā bojā gāja astoņi, bet ievainojumus guva trīsdesmit cilvēki. Divas dienas vēlāk Al-Kāida uzņēmās atbildību par šo uzbrukumu, kas izrādījās pašnāvnieku misija ar mērķi atbēgties par to, ka daļu presē tika publicētas pravieša Muhameda karikatūras. Pēc šī uzbrukuma, saprotot, ka Dānija ir kļuvusi par teroristu uzbrukumu mērķi, kā iedzīvotāji, tā politiķi un mediji nemitējās jautāt: "Kā mēs šeit nonācām?" Kamēr terorisma eksperti steidzās norādīt, ka šāda notikumu attīstība ir likumsakarīga, es aizvien domāju par to, ko Ernests Hemingvejs reiz rakstīja par bankrotu, proti, ka tas pienāk divējādi – "pakāpeniski un tad pēkšņi".³ Sprādzieni pie vēstniecības var uzskatīt par "pēkšņu" rezultātu garai pārmaiņu virknei Dānijas iekšpolitikā un ārpolitikā, kas pamazām bruģējušas ceļu tam, ko es dēvētu par ksenofobisku nacionālistisku iekšpolitiku un agresīvu ārpolitiku, kura nesena pagātnē uzskatāmi manifestējās Muhameda karikatūru atkārtotā publikācijā, kā arī Dānijas līdzdalībā ASV vadītajā koalīcijā Afganistānā un

Šī eseja ir daļēji balstīta uz minēto prezentāciju un daļēji uz ilustrēto eseju *Kā mēs šeit nonācām? Kurp doties tālāk?*, ko es kopā ar mākslinieci Kristīnu rakstīju 2008. gada jūnijā plānotai publikācijai saistībā ar izstādes projektu *Becoming Dutch*, kas tika realizēts Eindhovenā, Van Abbemuseum, 2006.–2008. g.

3. Citēts no Ernesta Hemingveja *Un saule lec*, 1926. Esmu pateicību parādā māksliniekam Lāsam Buhardam, kurš pievērsa manu uzmanību šim citātam.

Irakā. Šis pārmaiņas ir interesantas tālab, ka to norise ir bijusi tik pakāpeniska, ka palikusi gandrīz nepamanīta vai uztverta kā pašsaprotama ne vien Dānijas iedzīvotāju vairākuma vidū, bet arī starptautiskajā sabiedrībā. Neskatoties uz pašreizējo imigrācijas novēršanas politiku, klajiem uzbrukumiem islāmam un agresīvu Tuvajos Austrumos, par ko plašāk runāts turpmāk tekstā, Dānijai ir lielā mērā izdevies saglabāt tolerantas un miermīlīgas sociālās demokrātijas reputāciju. Sarats Maharadžs ir iebildis, ka Dānijas "brīnumaini caurspīdīgās, vienlīdzīgas demokrātijas [jedzīenam ir] tik dramatisks un plaša ietekme, ka tā var notrulināt mūsu spēju pamanīt esošās neredzamības zonas"⁴. Tā nu vēlreiz varam jautāt – kā mēs šeit nonācām? Turpmāk tekstā tiks aplūkoti daži politiski, strukturāli un vēsturiski šo pārmaiņu iemesli, kā arī apcerēts, kā, šķiet, esam kļuvuši *akli* pret šīm pārmaiņām. Ceru, ka sniegtais izklāsts būs izmantojams kā izejas punkts, lai analizētu arī Latvijas kontekstu.

NACIONĀLISMA POLITISKA INSTITUCIONALIZĀCIJA UN KSENOFOBĪJAS SOCIĀLA LEĢITIMĒŠANA

2001. gada 21. novembrī Dānija pārtrauca 75 gadus ilgo sociāldemokrātu vairākumu parlamentā un ievēlēja centriski labēju valdību, ko vadīja centriski labējās liberālās partijas *Venstre* biedrs, premjerministrs Anders Fog Rasmusens, veidojot koalīciju ar Konservatīvo tautas partiju. Vēl vairāk pārsteidza tas, ka koalīcija pieņēma populistiski nacionālistiskās Dānijas Tautas partijas atbalstu, lai iegūtu vairākumu parlamentā; dažus gadus iepriekš šāda situācija nebūtu iespējama, jo tolaik šo partiju uzskatīja par ekstrēmu un neuztvēra sevišķi nopietni. Gan *Venstre*, gan Dānijas Tautas partijas priekšvēlēšanu kampaņas reklāmās un bukletos (sk. 1.-3. ilustrāciju) bija skaidri vērojami turpmāk īstenotie solījumi iegrožot Dānijas imigrācijas likumus, lai aizsargātu nacionālo mantojumu un stiprinātu nacionālo identitāti pret globalizācijas spiedienu,

4. Sarata Maharadža citāts no *Curating Across the North-South Divide: Sarat Maharaj in Conversation with Kuratorisk Aktion // Ratcliffe, Malene; Petersen, Lotte Juul & Kofod, Olsen, Sanne (eds.): Udstillingsformer – kuratoriske metoder og praksisser*, Funen Art Academy, Odense, 2008.

HOW DID IT COME TO THIS? WHERE DO WE GO FROM HERE? NOTES ON HOW TO CONTEST NATIONAL DEMOCRACY BY CURATING ACROSS THE NORTH-SOUTH DIVIDE

by Tone Olaf Nielsen

"Which ever boundaries we have inherited, our work has to be to cross them so that we can begin to see the relationship amongst things [...]."
M. Jacqui Alexander, 2006¹

Why on earth did the organizers of the *Cultural Translation: From National to Hybrid* conference in Riga want to include a Danish perspective on the conception of cultural translation as a means to challenge current nationalist sentiments, one might ask? After all, what problems of nationalism, intolerance, and exclusion could Denmark – the renowned cradle of equal social democracy and the compassionate modern welfare state – possibly be facing? Well, as the organizers seemed very much aware of quite a few. Having critically engaged Nordic nationalist sentiments in a number of curatorial projects since the early 2000s, I was thus thrilled to receive an invitation to partake, seeing it as a welcome opportunity to shed some light on the structural specificity of contemporary Danish nationalism and the ways in which I have attempted to challenge it in my independent curatorial practice. What follows is an updated version of the PowerPoint presentation I delivered during the conference.²

On June 2, 2008, less than a month after my return from Riga, Denmark experienced its first terror attack ever, when a car bomb exploded in front of the Danish embassy in Pakistan's capital Islamabad. Eight people were killed and another 30 injured. Two days later, al-Qaeda claimed responsibility for what turned out to be a suicide attack, mounted in revenge for the twofold publication of the Danish cartoons of the Prophet Muhammad. "How did it come to this?" Danish citizens, politicians, and media kept asking in the days following the attack, as they realized that Denmark had become a target of terrorism. And while terror experts were prompt to answer that it was bound to happen, I kept thinking about Ernest Hemingway and what he once wrote about bankruptcy: That it happened in two ways, "Gradually, and then suddenly."³ The bombing of the Danish embassy could be regarded as the "sudden" result of a long series of changes in Denmark's domestic and foreign affairs that have paved the way for what I would call a xenophobic nationalist policy at home and an aggressive foreign policy abroad, manifested most recently in the re-publication of the Danish Muhammad cartoons and Denmark's participation in the US led coalition in Afghanistan and Iraq. What is interesting about these changes is that they have taken

place so gradually that they seem to have passed almost unnoticed or uncontested, not only among the majority of the Danish population but among the international community as well. Despite its current anti-immigration policies, its open Islam-bashing, and its aggressions in the Middle East, all of which I will expand on in the following, Denmark has to a large degree managed to maintain its reputation as tolerant and peaceful social democracy. As Sarat Maharaj has argued, it seems as if the notion of Denmark's "...miracle of transparent, equal democracy [is] so dramatic, so pervasive that it can blind us to real zones of invisibility."⁴ So how did it come to this, we might ask again? In the following, I will examine some of the political, structural, and historical grounds for these changes and reflect on how we seem to have become *blind* to them. Hopefully, such an examination might prove to be a useful departure point for an analysis of the Latvian context also.

THE POLITICAL INSTITUTIONALIZATION OF A NATIONALIST POLICY AND THE SOCIAL LEGITIMIZATION OF XENOPHOBIA

On November 21, 2001, Denmark broke with 75 years of social democratic majority in the Parliament and elected a center-right government headed by Prime Minister Anders Fogh Rasmussen of the center-right liberal party, *Venstre*, in coalition with the Conservative People's Party. What was more surprising is that this coalition accepted support from the populist-nationalist Danish People's Party to gain parliamentary majority; something that would have been impossible just a few years earlier when the party was considered extremist and not taken seriously. As was clearly evident in the election campaign ads and folders of *Venstre* and the Danish People's Party alike (see illustrations 1-3), both parties took office on promises to tighten Denmark's immigration laws in order to protect the national heritage and to strengthen the national identity against the pressures of globalization,

1. Quoted from M. Jacqui, Alexander: *Colonialism and its Contemporaries: Feminist Reflections on the State of War and the Meaning of Solidarity // Kuratorisk Aktion (eds.): Rethinking Nordic Colonialism DVD*, Nordic Institute of Contemporary Art, Helsinki, 2006. See also: www.rethinking-nordic-colonialism.org

2. My conference presentation was titled *Curating Across the North-South Divide: Contesting National Democracy with Critical Knowledge Production*.

The present essay is based partly on this presentation and partly on the illustrated essay *How Did It Come To This? Where Do We Go From Here?* that I co-wrote with artist Kristina in June 2008 for a forthcoming publication published in conjunction with the exhibition project *Becoming Dutch*, Van Abbemuseum, Eindhoven, 2006-08.

3. Quoted from Ernest Hemingway: *The Sun Also Rises*, 1926. I am indebted to artist Lars Buchardt for directing my attention to this quote.

4. Sarat Maharaj quoted from *Curating Across the North-South Divide: Sarat Maharaj in Conversation with Kuratorisk Aktion // Ratcliffe, Malene; Petersen, Lotte Juul & Olsen, Sanne Kofod Olsen (eds.): Udstillingsformer – kuratoriske metoder og praksisser*, Funen Art Academy, Odense, 2008.

masveida migrāciju un mazinātu ilggadējās nesekmīgās sociāldemokrātiskās integrācijas politikas sekas. 1995. gadā tā devēto "ārzemnieku" ipatsvars Dānijas 5,4 miljonu lielajā populācijā bija 4 %, bet 2001. gadā tas jau bija sasniedzis 7 %. Tomēr kopš Dānijas Bēgļu, migrācijas un integrācijas lietu ministrija ir noteikusi, ka par "ārzemniekiem" uzskatāmi svešzemju iedzīvotāji, imigranti un to pēcnācēji, kā arī jauktā laulībā dzimuši un adoptēti bērni, ārzemnieku ipatsvars var būt palielinājies tieši uz esošo ieceļotāju pēcnācēju rēķina, nebūt neliecinot par jaunu imigrantu ieplūšanu valstī. Patiesībā statistikas dati liecina, ka Dānijā migrācijas process ir apstājies kopš 20. gs. 80. gadiem, tāpēc jēdziens „masu migrācija” ir būtiski pārspilēts.⁵

Kā mūsu kopīgajā izstādes projektā *Mazākuma ziņojums: neiecietības izaicinājums mūsdienu Dānijā* esmu norādījis gan es, gan citi projekta kuratori – Trine Raitere Andersena, Kirstena Dufora un Anja Raitela – iepriekš minētās ilustrācijas liecina par divām būtiskām lietām. Pirmkārt, līdz ar nacionālisma politisko institucionalizāciju Dānijā ksenofobija kļuva par pieņemamu politisko programmu un sociāli legītimētu parādību. Šis process savukārt veicināja vispārējo priekšstatu sociāli ētisko robežu nobīdi. Tieši rasisma diskursus un tā izpausmes – piemēram, šīs reklāmas, kā arī vēlāk publicētās Muhameda karikatūras vairs nebija morāli nepieņemamas, bet gan tiecās atspoguļot tautas gribu, turklāt šādas publikācijas varēja aizstāvēt, atsaucoties uz demokrātiju un runas brīvību. Otrkārt, līdz ar nacionālisma politisko institucionalizāciju un no tās izrietošo ksenofobijas legītimēšanu Dānija ir kļuvusi akla pret valsti pastāvošo vispārējo neiecietību pret imigrantiem un sevišķi musulmaņiem, kā rezultātā vairums politiķu un iedzīvotāju pastāvīgi noraida visus pārmetumus par aizvien pieaugošu nacionālismu, ksenofobiju, diskrimināciju un nevienlīdzību Dānijā. Vienkārsi par Dāniju vēl nav šāda oficiāla atzinuma, līdz ar to tā aizvien tiek uzskatīta par sociāli taisnīgu demokrātiju.⁶

5. Sk. Togeby, Lise: *Fremmedhed og fremmedhad i Danmark*, Columbus, Dānija, 1998, 29. lpp., kā arī tīmekļa vietnē – www.inm.dk/Index/sos.asp?o=56&n=1&t=7&s=4.

6. Šeit jāņem vērā arī pastāvīgā kritika, ko kopš 2002. gada par Dānijas

NACIONĀLISMA ATDZIMŠANAS IEMESLI: NO SOCIĀLAS DEMOKRĀTIJAS UZ NACIONĀLU DEMOKRĀTIJU

Nacionālisma idejas atdzimšanas iemeslus lielā mērā palīdz izprast politikas zinātnieces Šantalas Mufas teorijas.⁷ Saskaņā ar viņas teikto, galēji labējo nacionālistu un populistu partijas piedzīvo uzplaukumu Eiropā tālab, ka aizvien vairāk sociālistu partiju padodas neoliberalisma hegemonijai un esošajam globalizācijas modelim. 80. gadu vidū un sevišķi pēc sociālisma un komunisma sabrukuma līdz ar Berlīnes mūra krišanu daudzas Eiropas sociāli demokrātiskās partijas sekoja Bila Klintonā piemēram, sākot virzīties uz politiskā spektra centra pusi. Mēģinot pieņemt pasludināto "sociālisma nāvi" un "globalizācijas izaicinājumu", piemēram, Tonijs Blērs *New Labour* un Gerharda Šrēdera *Neue Mitte* sludināja vidusceļu starp sociāldemokrātiju un liberālismu, pasniedzot šo pieeju kā "radikālu centriskumu", kas transcendē tradicionālo dalījumu starp labējo un kreiso spārnu, apvienojot abām pusēm būtiskas un raksturīgas tēmas un vērtības. Mufa uzskata, ka tieši šī vidusceļa politika un turpmākā atteikšanās no nošķiruma starp labējo un kreiso politisko nostāju ir sagatavojusi augsni (ekstrēmi labējo) nacionālistu un populistu partiju izplatības pieaugumam. Kreisais spārns ir atmetis tradicionālo sociālistu partiju funkciju – cīņu ar kapitālismu un no tā izrietošo sociālo nevienlīdzību. Pašreizējais globalizācijas modelis un tā sekas – bezdarbs, migrācija, sociālā nedrošība un vides riski – tiek piedāvātas kā *vienīgā* iespēja. Vēl būtiskāk – sociālais dalījums un nevienlīdzība tiek aplūkota kā pagātnes problēma, bet varas attiecības tiek reducētas līdz

jaunajiem imigrācijas un patvēruma piešķiršanas lūkumiem ir paudusi gan Amnesty International, gan Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs (2004. un 2007. gada ziņojumā) un Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstākais komisārs bēgļu jautājumos, kā arī Dānijas valdības nemainīgi noraidotā attieksme pret šiem iebildumiem (tīmekļa avoti: <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2004/07/08/215322.htm>; http://illegalt.mahost.org/article.php?id_article=272).

7. Sk. Mouffe, Chantal: *A Politics Without Adversary?* // Mouffe, Chantal: *The Democratic Paradox*, Verso, London & New York, 2000; kā arī Mouffe, Chantal: *Democracy in Europe: The Challenge of Right-Wing Populism* // Andersen, Rytter, Trine; Dufour, Kirsten; Nielsen, Tone O. & Raitel, Anja (eds.): *Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark*, Station 4: The Book, Aarhus Festival of Contemporary Art, Aarhus, 2004.

vienkārsai interešu sacensībai, ko iespējams harmonizēt savstarpēju sarunu ceļā. Vēlētāji, sevišķi strādnieku šķiras pārstāvji, kas iepriekš identificējās ar opozicionāro kreiso spārnu, vairs nevar identificēties ar sociālistu partiju istenoto „centra vienprātības” politiku un līdz ar to sāk balsot par ekstrēmi noskaņotām partijām – galēji labējo spārnu, kā arī galēji kreisā spārnu partijām, jo tās šķiet vienīgās, kas risina nevienlīdzības jautājumus un cinās pret esošo situāciju. Saskaņā ar Mufas ieskatiem šāda situācija ir bīstama tālab, ka, politisko partiju un to ideoloģiju savstarpējām atšķirībām izplūstot tīktāl, ka visu politisko spektru būtībā veido vien neskaidrs centrs, daudzi vēlētāji sāk zaudēt ticību tradicionālajiem demokrātiskajiem procesiem. Vēlētājiem aizvien simpātiskākas šķiet ekstrēmi noskaņotas partijas, kuru ideoloģijas un diskursi neatbilst demokrātijai, bet tādējādi tiek apdraudēta ne vien demokrātijas, bet arī visa sociālā materiāla nākotne. Ļaunākajā gadījumā viņi sāk atbalstīt nepolitiskas organizācijas, kas veicina reliģisku, morālu vai etnisku fundamentalismu, kā rezultātā ekstrēma reliģiska un politiska nostāja kļūst par noteicošu kultūras rādītāju.

Būtiska loma šajā ziņā varētu būt arī Dānijas sociālās labklājības modeļa specifiskajai konfigurācijai, ko, manuprāt, varētu raksturot kā strukturālu etnocentrismu. Jau kopš 20. gs. 30. gadiem šis modelis ir saistīts tikai ar klasiskiem jēdzieniem, kas attiecas uz nācijvalsti, un uzlūkots kā Dānijas iedzīvotāju nacionālais projekts. Labklājības nodrošinājuma sistēmu subsīdē valsts, izmantojot nodokļu fonda līdzekļus, tāpēc šis sistēmas pamatprincips ir garantēt valsts iedzīvotājiem vienlīdzīgas tiesības uz sociālo drošību, kā arī vienlīdzīgu pakalpojumu pieejamību, piemēram, bezmaksas veselības un izglītības sistēmu. Tā kā šis labklājības modelis ir cieši saistīts ar *dāņu* nacionālās identitātes jēdzienu, es vēlos sacīt, ka tā ietvaros vienlīdzība ir vēsturiski tulkota kā *šķiru* vienlīdzība, kā rezultātā tā ir pielīdzināta *sociālai* vienādībai. Tādējādi sociālo slāņu savstarpējās atšķirības ir izlīdzinātas tīktāl, ka mūsdienās 80 % Dānijas iedzīvotāju pieder vidusslānim. Tomēr šķiet, ka šīs attīstības gaitā konkrētais modelis ir kļuvis akls pret *cita* veida nevienlīdzību un dalījumiem – sevišķi etnisku, kultūras un reliģisku nošķirumu – ,tādējādi mūsdienās tam būtībā ir raksturīga neiecietība un nespēja

mass migration, and years of so-called failed social democratic integration policies. At that point, so-called "foreigners" had grown from making up 4% of the 5.4 million Danish population in 1995 to 7% in 2001. But since the Danish Ministry of Refugee, Immigration and Integration Affairs defines "foreigners" as foreign citizens, immigrants, and descendants as well as children of mixed marriages and adopted children, this increase could very well be accounted for in terms of descendants primarily and not an actual intake of immigrants. In fact, statistics show that Denmark has had a complete immigration stop since the mid-1980s, why the term "mass migration" was largely exaggerated.⁵

As I argued together with my co-curators Trine Rytter Andersen, Kirsten Dufour, and Anja Raitel in our 2004 exhibition project *Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark*, the illustrations above testify to two important things. Firstly, that with the political institutionalization of a nationalist politics in Denmark, xenophobia not only became an acceptable political program, but was socially legitimized. This process contributed to pushing the socio-ethical boundaries of representation. Outright racist discourses and representations – like these ads and most recently the Muhammad cartoons – were no longer deemed morally unacceptable but presented as a reflection of the people's will, whereby they could be defended in the name of democracy and freedom of speech. Secondly, that with the political institutionalization of a nationalist policy and the subsequent social legitimization of xenophobia, Denmark developed a blind spot towards its intolerance of immigrants in general and Muslims in particular, which has enabled the majority of its politicians and citizens alike to continuously repudiate all accusations of having grown more nationalist, xenophobic, discriminatory, and unequal. There simply was, and still is, no official acknowledgement of Denmark being otherwise.⁶

5. See Togeby, Lise: *Fremmedhed og fremmedhad i Danmark*, Columbus, Denmark, 1998, p. 29 and www.inm.dk/Index/sos.asp?o=56&n=1&t=7&s=4.

6. See the continuous critique of Denmark's new immigration and asylum legislations since 2002 by among others Amnesty International, the Council of Europe's Commissioners for Human Rights (in the 2004 and 2007 report), and the United Nations High Commissioner for Refugees, and the Danish government's continual dismissal of them (sources: <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2004/07/08/215322.htm> and http://illegalt.mahost.org/article.php?id_article=272).

THE CAUSES FOR THE NATIONALIST REVIVAL: FROM SOCIAL DEMOCRACY TO NATIONAL DEMOCRACY

If we want try to understand the causes for this nationalist revival, the theories of political scientist Chantal Mouffe are helpful.⁷ According to her, it is the surrender of more and more socialist parties to neoliberal hegemony and the current model of globalization that is the cause for the rise of nationalist and populist parties of the extreme right in Europe. During the mid-1980s and especially after the collapse of socialism and communism with the fall of the Berlin Wall, a number of European social democratic parties followed the example of Bill Clinton and started moving towards the center of the political spectrum. Trying to come to terms with the declared "death of socialism" and the "challenge of globalization," Tony Blair's *New Labour* and Gerhard Schröder's *Neue Mitte*, for instance, promoted a "third way" between social democracy and neoliberalism, which was marketed as a "radical center" that transcended the traditional left/right division by articulating themes and values from both sides in a new synthesis.

In Mouffe's opinion, it is this "the third way" politics and the subsequent demise of the left/right divide that has paved the way for the growth of (extreme-right) nationalist and populist parties. The traditional role of socialist parties to contest the capitalist order and the social inequalities it produces is deserted by the left wing *itself*. The current model of globalization and the fears for unemployment, migration, social insecurity, and environmental risks it produces is presented as the only option. Even more important, social division and inequality are presented as something of the past, and power relations are reduced to simple competitions of interests that can be harmonized through dialogue.

www.dr.dk/Nyheder/Indland/2004/07/08/215322.htm and http://illegalt.mahost.org/article.php?id_article=272.

7. See Mouffe, Chantal: *A Politics Without Adversary?* // Mouffe, Chantal: *The Democratic Paradox*, Verso, London & New York, 2000 and Mouffe, Chantal: *Democracy in Europe: The Challenge of Right-Wing Populism* // Andersen, Rytter, Dufour, Kirsten; Nielsen, Tone O. & Raitel, Anja (eds.): *Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark*, Station 4: The Book, Aarhus Festival of Contemporary Art, Aarhus, 2004.

Voters, especially voters from the working class sectors, who used to identify with the oppositional left wing can no longer identify with the "consensus of the center" politics conducted by the socialist parties and start voting on parties located at the extreme ends of the political spectrum – extreme right wing as well as extreme left wing – because these parties seem to be the only ones addressing these inequalities and contesting status quo. To Mouffe, what is dangerous about this situation is that when the clear differences between the political parties and their ideologies are blurred into one "soft" center, many voters start losing faith in the traditional democratic process. Instead, they become attracted to extreme parties, whose ideologies and discourses lie outside the democratic institution, thereby jeopardizing the future of democracy and the social fabric in general. Or worse still, they seek to organizations outside the political institutions that promote various religious, moral, or ethnic fundamentalisms, whereby extreme religious and political positions become dominant cultural identifiers.

The specific configuration of the Danish welfare model – and what I would call its structural ethnocentrism – could also be said to play a crucial role. Dating back to the early 1930s, the model is exclusively connected to classical notions of the nation state and regarded as a national project for Danish citizens. Subsidized by the state through taxation, its basic principle is that all citizens should have equal rights to social security and access to a number of services, such as the health and education systems, free of charge. With its strong ties to the concept of an identifiable "Danish" national identity, I would argue that the model historically has translated equality in terms of *class* whereby equality became equated with social sameness. As a result, the model has been able to iron out class differences to such a degree that 80% of the current Danish population now belong to the middle class. During that process, however, it seems as if the model grew blind to other kinds of inequalities and subordinations – more specifically those of an ethnical, cultural, and religious character – to such an extent that the model today has become intolerant and incapable of dealing with notions of ethnic-cultural difference, diversity, and pluralism. This has manifested

integrēt sevī etnisko un kultūras atšķirību, dažādības un pluralisma jēdzienus. Šo izēmi skaidri atklāj Dānijas nesnēgtā nevēlēšanās uzņemt bēgļus no Irākas un pieņemt tiem patvērumu (kaut arī Dānija piedalījās ASV rīkotajā invāzijā Irākā), kā rezultātā daļu teorētiskās Karstens Jūls Dāniju nosauca par "etnokrātiju"⁸. Šeit jāmin arī vēsturiskā amnēzija, kas skar Dānijas iesaisti modernajā kolonialismā. Kaut gan Dānijai 17. gs. bija kolonijas, plantācijas, forti un tirdzniecības posteņi Āfrikā, Karību salās un Indijā, kā arī aizvien pieder divas no piecām kolonijām Ziemeļatlantijā, ko tā ieguva 13. gs., šī vēsture un sevišķi tās vadmotivi no Dānijas kolektīvās atmiņas lielā mērā ir dzisuši, tie ir noklusēti, romantizēti vai palikuši neievēroti. Kā gan es, gan Frederike Hansena ir norādījusi mūsu kopīgajā 2006. gada projektā *Pārdomājot ziemeļu kolonialismu: postkoloniāls izstādes projekts piecos cēlieņos*, vispārējā strukturālā neredzamība, kas gan ziemeļu reģionā, gan starptautiskajā postkolonialisma pētniecībā caurmērā raksturo ziemeļu, bet sevišķi Dānijas kolonialismu, ir devusi iespēju tagadnē atkārtoties imperiālai rasu, etniskai un kultūras subordinācijas dinamikai, kas strukturē gan Dānijas hierarhiskās attiecības ar tās pārvaldībā esošajiem apgabaliem Grenlandi un Farēru salām, gan valsts attiecības ar tajā dzīvojošajiem imigrantiem. Visbeidzot jānorāda, ka zināmu ieskatu šajos jautājumos sniedz arī daļu teorētiskā Mikela Bolta nesenie raksti. Saskaņā ar viņa veikto pašreizējos nacionalisma uzplūdu Dānijā baro pret terorismu vērstās cīņas radītā "baiļu kultūra", tāpēc šis fenomēns būtu analizējams postmodernās labklājības kontekstā.⁹ Bolts uzskata, ka Buša karš pret terorismu ir vien jaunas kapitalisma ēras izpausme, ko raksturo *pastāvīgs karstāvoklis* ne vien ārvalstīs, bet arī iekšzemē. Ārējs karš pret terorismu, kas notiek svešās zemēs ar militāriem līdzekļiem. Un iekšēja cīņa pret potenciālu terorismu, kas notiek iekšzemē, izmantojot uzraudzības un regulatīvos mehānismus. Šajā iekšējā karā, Bolta vārdiem runājot, ir dzimusi "nacionālā

8. Juhl, Carsten: *Hvad må der gøres?* // *Øjeblikket*, Nr. 48, Sēj. 14, 2007. gada vasara, 49. lpp.

9. Mikels Bolts tā izteicās savā nepublicētajā lekcijā *Politiseringstendenser i samtidskunsten*, ko viņš sniedza Kopenhāgenas universitātē 2007. gada 3. oktobrī. Sk. arī Bolt, Mikkel: *Af- og overmagt* // *Øjeblikket*, Nr. 48, Sēj. 14, 2007. gada vasara, 5. lpp.

demokrātija", kas karo pati pret saviem iedzīvotājiem, baidoties no draudiem tās kapitalisma likumīgumam. Šis karš ir kontroles mehānisms, kura mērķis ir ne vien neieļaut valstī nevēlamas personas, bet arī uzraudzīt valsts iedzīvotājus, kultūru, vērtības un idejas.

CĪŅA ĀRVALSTĪS UN IEKŠZEMĒ: ASV ATBALSTS UN KULTŪRAS KARA AIZSĀKUMS

Gluži vai soli pa solim sekojot šai ārējā un iekšējā kara teorijai, premjerministrs Fogs Rasmusens tūlīt pēc stāšanās amatā parūpējās par Dānijas līdzdalību ASV invāzijā Afganistānā (2001. gada decembrī) un Irākā (2003. gada martā), tādējādi iesaistot Dāniju karā pirmo reizi kopš 1864. gada. 2002. gada janvārī viņš aizsāka plašu vietēja līmeņa "kultūras karu" (jeb "vērtību debates", kā pats tās nodēvēja) pret, kā izteicās jaunais kultūras ministrs no Konservatīvās tautas partijas Brians Mikelsens, "30 [sociāldemokrātiskās] ideju tirānijas gadiem"¹⁰. Šis karš bija vērstis ne vien pret kreiso inteliģenci un, Foga Rasmusena vārdiem runājot, "valdības apstiprinātiem gaumes arbitriem"¹¹ (lasīt: sociāldemokrātiem), bet arī pret ārzemniekiem kopumā un sevišķi musulmaņiem, lai gandarītu Dānijas tautas partiju, no kuras bija atkarīgas jaunās valdības koalīcijas iespējas iegūt vairākumu parlamentā. Saskaņā ar Foga Rasmusena veikto kultūras karš bija vērstis uz vērtību nomaiņu, lai sasniegtu politiskus mērķus. Kā viņš norādīja 2002. gada janvārī: "Es patiesībā uzskatu, ka spēja noteikt vērtību debašu dienas kārtību izmainīs sabiedrību daudz lielākā mērā nekā eventuālas izmaiņas tiesību aktos. Es runāju par kultūru plašākā nozīmē: Dānijas nākotni noteiks kultūras kara iznākums. Nevis finanšu politika. Nevis tehnokrātiskas izmaiņas tiesību sistēmā. Būtiskākais jautājums ir par to, kas galu galā noteiks vērtību debašu

10. Briana Mikelsena citāts no Holm, Adam; Jespersen, Peter Michael: *Meningsstyraniet skal bekæmpes* // *Politiken*, 2003. g. 16. aug. Autores tulkojums uz angļu valodu: 30 Years of Social Democratic Tyranny of Thought.

11. Rasmussen, Anders Fogh: *Frihedens århundrede* // *Berlingske Tidende*, 2002. g. 2. jan. Autores tulkojums uz angļu valodu: Government Approved Arbiters of Taste.

dienas kārtību."¹²

Līdzekļi, kas tika un aizvien tiek izmantoti Dānijas iekšējā kultūras karā, rupji ņemot, ir iedalāmi piecās taktikās:

- 1) "cita", t.i., inteliģences, kreiso, musulmaņu kriminalizācija;
- 2) aizvien plašāka sabiedriskās labklājības pienākumu privatizācija, lai atbilstu globalizācijas un neoliberalās ekonomikas prasībām;
- 3) zināšanu izveides neoliberalizācija, meinstrimings un popularizācija;
- 4) oficiālās daļu kultūras kanonizācija un instrumentalizācija;
- 5) atšķirīgās „nedāniskās” kultūras un vērtību normalizēšana vai iznīcināšana.

Praksē kultūras karš sākotnēji tika īstenots, pirmkārt, likvidējot daļu valsts padomju, valžu un institūciju, kuras saskaņā ar Rasmusena viedokli bija kļuvušas par "valdības apstiprinātiem gaumes arbitriem, kas nosaka to, kas ir labs un pareizs dažādās jomās, [...] [un izveidojušas] [...] ekspertu hierarhiju, riskējot apspiest brīvas sabiedriskās debates"¹³. Otrkārt, tika izdarīts spiediens uz vairākām sabiedriskām institūcijām, piemēram, Dānijas nacionālo apraides korporāciju un valsts universitātēm, kas, pēc Mikelsena domām pārāk ilgi bija atbalstījušas kreisi noskaņotos politiskos spēkus. Treškārt, tika ierobežots vairāku rasisma novēršanas un multikulturalisma atbalsta organizāciju un izdevumu finansējums, lai apklusinātu un/vai demonizētu šo "citu". Ceturtkārt, imigrācijas un integrācijas likumi tika pastiprināti tiktāl, ka Dānijā šobrīd ir viena no visstingrākajām imigrācijas, integrācijas un repatriācijas politikām pasaulē.

12. Adersa Foga Rasmusena citāts no Hardis, Arne; Mortensen, Hans: *Kulturkamp* // *Weekendavisen*, 2003. g. 17. jan. Autores tulkojums uz angļu valodu: "I am actually of the opinion that the capability to set the agenda in the value debate will change society much more than if its legislation was changed. I am speaking about culture in broad sense: It is the outcome of the culture war that determines Denmark's future. Not financial politics. Not technocratic changes in the legislative systems. The crucial question is who gets to set the agenda of the value debate."

13. Rasmussen, Anders Fogh: *Frihedens århundrede*. Autores tulkojums uz angļu valodu: "Government approved arbiters of taste that determines what is good and right in various fields...[and has formed]...an expert hierarchy that risks oppressing a free public debate."

itself most recently in Denmark's reluctance to accept and give asylum to Iraqi refugees (despite its participation the US led invasion of Iraq), leading Danish theorist Carsten Juhl to characterize Denmark as an "ethnocracy."⁸ The historical amnesia surrounding Denmark's participation in modern colonialism should also be mentioned here. Although Denmark developed colonies, plantations, forts, and trading posts in Africa, the Caribbean, and India during the 17th century and continues to hold two of the five colonies it acquired in the North Atlantic from the 13th century onwards, this history – and specifically the interests that drove it – has to a large extent been forgotten, repressed, romanticized, or played down in Denmark's collective memory. As Frederikke Hansen and I argued in our 2006 project *Rethinking Nordic Colonialism: A Postcolonial Exhibition Project in Five Acts*, the structural invisibility of Danish colonialism specifically and Nordic colonialism in general, both within the Nordic region as well as in international postcolonial studies, has thus allowed imperial dynamics of racial, ethnical, and cultural subordinations to reproduce themselves into the present, structuring Denmark's hierarchical relations to its current home ruling possessions, Greenland and the Faroe Islands, and to its immigrant population. Lastly, the recent writings of Danish theorist Mikkel Bolt also offer some insights. According to him, the current Danish nationalist revival is nourished by the "culture of fear" that the War on Terror has produced, why it should be analyzed in the context of postmodern warfare.⁹ Bolt argues that Bush's War on Terror is but the latest effect of a new capitalist era characterized by a permanent state of war fought not only abroad but at home. An outer war on terrorists is fought on foreign ground by military means. An inner war on potential terrorists is fought on domestic ground through means of surveillance and regulation. This inner war has given birth to what he calls the "national democracy," a democracy that conducts

war on its own population out of fear that its capitalist legitimization may be threatened. This warfare manifests itself as a control machine, which not only strives to keep people out but needs to survey its own population, culture, values, and ideas.

FIGHTING ABROAD AND AT HOME: US SUPPORT AND THE LAUNCH OF THE CULTURE WAR

Seeming to follow this outer and inner warfare theory almost step by step, Prime Minister Fogh Rasmusen once he was in office quickly joined the US invasion of Afghanistan (in December 2001) and of Iraq (in March 2003), thereby sending Denmark to war for the first time since the 1864. In January 2002, he then launched a comprehensive "culture war" at home (or "value debate," as he has also coined it) on what his new Minister of Culture from the Conservative People's Party, Brian Mikkelsen, called: "30 years of [social democratic] tyranny of thought."¹⁰ This war was not only directed against the intelligentsia, the left, and what Fogh Rasmussen called "government approved arbiters of taste"¹¹ (read: social democratic), but against foreigners in general and Muslims in particular in order to satisfy the Danish People's Party on which the new coalition government so heavily depended upon for parliamentary majority. According to Fogh Rasmusen, the culture war was about changing values to obtain the political goals. As he stated in January 2002:

"I am actually of the opinion that the capability to set the agenda in the value debate will change society much more than if its legislation was changed. I am speaking about culture in broad sense: It is the outcome of the culture war that determines Denmark's future. Not financial politics. Not technocratic changes in the legislative systems. The crucial question is who gets to set the agenda of the value debate."¹²

The means, by which this Danish culture war at home has been and is currently being fought, can roughly be grouped into five tactics:

- 1) The criminalization of the "other," i.e. the intelligentsia, the left, and Muslims.
- 2) The increasing privatization of public welfare responsibilities in order to meet the demands of globalization and a neoliberal economy.
- 3) The neoliberalization, mainstreaming, and popularization of knowledge production.
- 4) The canonization and instrumentalization of an official Danish culture.
- 5) The normalization or obliteration of divergent so-called "un-Danish" cultures and values.

On a practical level, the culture war was initially conducted firstly by closing down a number of state councils, boards, and institutions, which, according to Fogh Rasmusen, had turned into "government approved arbiters of taste that determines what is good and right in various fields...[and has formed]...an expert hierarchy that risks oppressing a free public debate."¹³ Secondly, by putting pressure on a number of public institutions, such as DR – The Danish National Broadcasting Cooperation and the state universities – all of which had favored leftist sentiments far too long, according to Mikkelsen. Thirdly, by cutting funds to a number of antiracist, multicultural organizations and journals as a means to silence and/or demonize the "other." And fourthly, by tightening the immigration and integration laws to such a degree that Denmark now has one of the toughest immigration, integration and repatriation policies in the world. At the end of 2004, the government took the culture war to a higher level. Firstly, it introduced a so-called national cultural canon meant to protect the national heritage and to strengthen the Danish national identity against the threat of ethnic minority cultures. Secondly, it took measures to normalize the legal status of the semi-legal and partially self-governing independent community, Free Town Christiania, located in the borough of

8. Juhl, Carsten: *Hvad må der gøres?* // *Øjeblikket*, No. 48, Vol. 14, Summer 2007, p. 49.

9. Mikkel Bolt in his unpublished lecture *Politiseringstendenser i samtidskunsten*, delivered at the University of Copenhagen, October 3, 2007. See also Bolt, Mikkel: *Af- og overmagt* // *Øjeblikket*, No. 48, Vol. 14, Summer 2007, p. 5.

10. Brian Mikkelsen quoted in Holm, Adam & Jespersen, Peter Michael: *Meningsstyraniet skal bekæmpes* // *Politiken*, Aug 16, 2003. My translation.

11. Rasmussen, Anders Fogh: *Frihedens århundrede* // *Berlingske Tidende*, Jan. 2, 2002. My translation.

12. Rasmussen, Anders Fogh quoted in Hardis, Arne & Mortensen, Hans: *Kulturkamp* // *Weekendavisen*, Jan. 17, 2003. My translation.

13. Rasmussen, Anders Fogh: *Frihedens århundrede*, op. cit.. My translation.

2004. gadā valdība šo kultūras karu pacēla augstākā līmenī. Pirmkārt, tika ieviests tā dēvētais nacionālais kultūras kanons nolūkā aizsargāt nacionālo manojumu un stiprināt daļu nacionālo identitāti pret etnisko minoritāšu kultūras radītajiem draudiem. Otrkārt, tika veikti pasākumi, lai normalizētu Brīvās pilsētas Kristiānijas brīvās pilsētas juridisko statusu, kas ir puslikumīga neatkarīga kopiena ar daļējām pašnoteikšanās tiesībām; Kristiānija atrodas Kopenhāgenā, 70. gadu sākumā to nodibināja hipiji un klaidoņi brīvdomātāji, ierosinot pārvērst attiecīgo teritoriju par jauktu alternatīvu kopienu un dzīvojamu rajonu, 850 iemītnieku apdzīvotajai zemes platībai pievienojot vēl 85 akru un jaunas mītnes vietas 400 turpmākiem iedzīvotājiem.¹⁴ Visbeidzot, atsaucoties uz runas brīvību, Fogs Rasmusens kultūras kara vārdā aizstāvēja *Jyllands-Posten* tiesības publicēt Muhameda karikatūras, tādējādi, manuprāt, sankcionējot avīzes īstenoto provokāciju un musulmaņu un islāma demonizāciju, kā arī pašreizējo valdības politiku.

DĀNIJAS KULTŪRAS KANONA PROJEKTS

Tā kā Latvija plāno veidot savu kultūras kanonu, izmantojot Dānijas modeli, atļaušos mazliet plašāk aplūkot Dānijas kultūras kanona projektu. Dānijas kultūras kanona projekts, izziņots 2004. gada decembrī kā "nacionālās izglītības projekts", bija kultūras ministra Briana Mikelsena iecere. Tika sasaukta kultūras jomas speciālistu padome, lai izraudzītu divpadsmit "labākos" daņu mākslas darbus, aptverot kino, literatūru, arhitektūru, vizuālo mākslu, dizainu, amatniecību, mūziku un teātri, kas kopā veidotu oficiālo daņu kultūras kanonu un iedzīvotājiem un izglītības iestādēm būtu pieejami grāmatas, CD un DVD formātā, kā arī tīmekļa vietnē, sākot ar 2006. gadu. Oficiāli kultūras ministrs savus mērķus daņu preseī skaidroja šādi: „Uz nācijvalsti tiek izdarīts spiediens. Kultūras kanons var palīdzēt mums labāk izprast pašiem

14. Kristiānija ir atkārtoti noraidījusi šo scenāriju, baidoties, ka brīvā pilsēta pārtaps par parastu Kopenhāgenas rajonu, kā arī tālāk, ka privātas mītnes koncepts nav savienojams ar Kristiānijas kolektīvā īpašuma principiem.

sevi un nāciju, kam piederam.”¹⁵ Tomēr Konservatīvās tautas partijas konventā, uzrunājot partijas biedrus 2005. gada septembrī, Mikelsens norādīja:

“Viduslaicīga musulmaņu kultūra šeit [Dānijā] nekad nebūs tik iedēriģa kā daņu kultūra, kas galu galā ir cēlusies no senās zemes, kas izvietota starp Skāģeni un Gedseru, Dueodi un Blāvandshuku. [...] Vēl jāzīcina daudz cīņu. Viena no būtiskākajām cīņām ir saistīta ar konfrontāciju, ko pieredzam, kad imigranti no musulmaņu valstīm atsakās atzīt daņu kultūru un eiropēiskās normas. Mūsu pašu valstī veidojas paralēla sabiedrība, kur minoritātes aizvien dzīvo saskaņā ar viduslaiku normām un nedemokrātisku domāšanas veidu. Mēs ar to nesamierināsimies. Šī ir kultūras kara jaunā frontes līnija.”¹⁶

Be(com)ing Dutch projekta kuratori Čārlzs Eše un Annija Flečere ir norādījuši, ka Dānijas kultūras kanons ir uzskatāms piemērs tam, kā kultūra šobrīd tiek instrumentālizēta nacionālistiskā garā, lai nostiprinātu pakāpeniski šķīstošās nācijvalstis definīciju un identitāti.¹⁷ Kopš tā laika Dānijas valdība 2008. gadā ir uzsākusi īstenot arī Demokrātiskās kanona projektu un plāno izveidot arī Sporta kanonu.

MAZĀKUMA ZIŅOJUMS: NEIECIETĪBAS IZAICINĀJUMS MŪSDIENU DĀNIJĀ

Atbildot uz nacionālisma atdzimšanu, es kopā ar Dānijā dzīvojošiem māksliniekiem un kuratoriem Trīni Raiteri

15. Briana Mikelsens sarunā ar daņu presi 2004. gada 9. decembrī. Autore tulkojums uz angļu valodu: *“The nation state is under pressure. Therefore, a cultural canon can help us better understand ourselves and the nation we are part of.”*

16. Briana Mikelsena uzruna partijas biedriem Konservatīvās tautas partijas konventā 2005. gada 24. septembrī. Autore tulkojums uz angļu valodu: *“A medieval Muslim culture will never be as valid here [in Denmark] as the Danish culture, which has after all emerged from the old piece of land situated between Skagen and Gedser and between Dueodde and Blāvandshuk. [...] There are still many battles to be fought. One of the most important involves the confrontation we experience, when immigrants from Muslim countries refuse to acknowledge Danish culture and European norms. Within our own country, a parallel society is developing, where minorities are practicing their medieval norms and un-democratic ways of thinking. This, we will not accept. This is the new battle line of the culture war.”*

17. Sk. <http://becomingdutch.com/events/?s=0,9,0>.

Andersenu, Kirstenu Duforu un Anju Raitelu līdzdarbojot plaša mēroga izstādes projekta kūrēšanā ar nosaukumu *Mazākuma ziņojums: neiecietības izaicinājums mūsdienų Dānijā*. Ievērojot pašreizējo situāciju Dānijā, šis izstādes mērķis bija dziļāk ielūkoties problēmās, kas saistītas ar pieaugošo rasisma un neiecietības leģitimēšanu, kā arī pētīt šo parādību iemeslus un nosacījumus, mehānismus un funkcijas, virzienus un izpausmes veidus. *Mazākuma ziņojuma* nolūks bija izziņāt to, kādas sociālas un politiskas norises ir sagatavojušas augsni ksenofobijas uzliesmojumam Dānijā, kādos ideoloģiskos un psiholoģiskos procesos sakņojas šis bailes un kādā veidā tās izpaužas sociālajā, politiskajā, izglītības, kultūras un tiesību jomā. Citiem vārdiem sakot, Dānija šis izstādes ietvaros bija “situācijas pētījuma” objekts, tādējādi izstādes centrā bija fenomēns, kas raksturīgs ne vien Dānijai, bet arī vairākām citām Eiropas valstīm. *Mazākuma ziņojuma* vispārējais mērķis bija parādīt, ka rasisms ir konstrukcija, kas veidojas specifisku psiholoģisku, ideoloģisku, socioloģisku, ekonomisku un politisku nosacījumu ietekmē, kā arī sniegt plašāku ieskatu rasisma izpausmes veidos. Ar šis izstādes starpniecību mēs centāmies parādīt alternatīvus jēgpilnas līdzaspastāvēšanas modeļus.

Izstādes nosaukums *Mazākuma ziņojums* ir aizgūts no Stīvena Spīlberga veidotā Filipa K. Dīka tāda paša nosaukuma zinātniskās fantastikas romāna ekranizējuma, kurā nākotnes policija spēj paredzēt, izsekot un notiesāt noziedznieku, pirms viņš ir paguvis izdarīt noziegumu. Šajā romānā modernais taisnīguma koncepts tiek pilnībā apvērsts, proti, cilvēks vairs nav nevainīgs līdz brīdim, kad tiek pierādīts pretējais, bet gan tiek notiesāts jau pirms nozieguma izdarīšanas. Izstādes mērķis bija izpētīt, vai arī rasisms darbojas saskaņā šo apvērsto principu, proti, vai tā dēvētie ārzemnieki automātiski tiek uzskatīti par pārkāpējiem, pamatojoties uz viņu „citādību” (kas bieži ir anatomiski noteikta) *vis-a-vis* daņu kultūras un identitātes normatīviem jēdzieniem? *Mazākuma ziņojuma* projekts tika īstenots Dānijas otrajā lielākajā pilsētā Orhusā un tās apkārtnē, tā ietvaros tika prezentēti 63 Dānijā dzīvojošu un starptautisku vizuālo un kino mākslinieku darbi, kā arī 53 daņu un ārvalstu teorētiku, politiķu, mūziķu, skatuves mākslinieku, kultūras tīklu un organizāciju sagatavotie darbi un

Christianshavn in Copenhagen since the early 1970s when squatters and hippies founded it, by proposing to turn it into a mixed alternative community and residential area adding condominiums for four hundred new residents on the 85 acres area already housing 850 residents.¹⁴ Lastly, in the name of culture war, Fogh Rasmusen defended the *Jyllands-Posten's* publication of the Muhammad cartoons in the name of freedom of speech, in my opinion thereby sanctioning the paper's provocation and demonization of Muslims and Islam as well as the current government policy.

DENMARK'S CULTURAL CANON PROJECT

As Latvia is about to create a cultural canon based on the Danish model, let me expand a little on *Denmark's Cultural Canon* project. Announced in December 2004 as a “national educational project,” the project was conceptualized by the Minister of Culture, Brian Mikkelsen. A board of professionals from the cultural field was appointed to select the twelve “greatest” Danish works of art from cinema, literature, architecture, visual art, design, crafts, music, and theater, which together formed the official Danish *Cultural Canon* made available to the Danish population and educational system in 2006 in the form of a book, a CD, a DVD, and a website. Søborg & Elsebeth Grummesgaard Gjesing. Officially, the Minister of Culture explained his intentions to the Danish press as follows: “The nation state is under pressure. Therefore, a cultural canon can help us better understand ourselves and the nation we are part of.”¹⁵ In an address to his fellow party members during the Conservative People's Party Convention in September 2005, Mikkelsen, however, stated:

“A medieval Muslim culture will never be as valid here [in Denmark] as the Danish culture, which has after all emerged from the old piece of land situated between Skagen and

Gedser and between Dueodde and Blāvandshuk. [...] There are still many battles to be fought. One of the most important involves the confrontation we experience, when immigrants from Muslim countries refuse to acknowledge Danish culture and European norms. Within our own country, a parallel society is developing, where minorities are practicing their medieval norms and un-democratic ways of thinking. This, we will not accept. This is the new battle line of the culture war.”¹⁶

As has been argued by curators of the 2006-08 *Be(com)ing Dutch* project, Charles Esche and Annie Fletcher, Denmark's cultural canon is a clear example of how culture is presently being instrumentalized in a nationalist manner to give definition and identity to the dissolving nation state.¹⁷ Since then, the Danish government has launched a *Democracy Canon* in March 2008 and has plans to produce a *Sports Canon*.

MINORITY REPORT: CHALLENGING INTOLERANCE IN CONTEMPORARY DENMARK

In response to the nationalist revival, I co-curated in 2004 a large-scale exhibition project titled *Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark* together with Danish-based artists and curators Trine Rytter Andersen, Kirsten Dufour, and Anja Raithel. Taking its starting point in the current situation of Denmark, the exhibition wished to delve into the increasing legitimization of racism and intolerance and further investigate their grounds and conditions, mechanisms and functions, directions and forms. As such, *Minority Report* set forth to explore what social and political developments had paved the way for the increasing xenophobia in Denmark; which ideological and psychological operations it rested on; and how it was practiced within the social, political, educational, cultural, and juridical fields. In other words, Denmark became a “case study” for the exhibition, opening up the possibility for an examination of a phenomenon that was not restricted to Denmark solely, but visible in a large number

of other European countries. The overall goal of *Minority Report* was to expose racism as a construction produced by specific psychological, ideological, sociological, economical, and political conditions and to create greater insight into the ways it operates. In doing so, we strived for the exhibition to point to alternative models for meaningful co-existence.

Minority Report named itself after Steven Spielberg's screen version of Philip K. Dick's science fiction novel of the same title, in which the police of the future is able to predict, pursue, and convict future criminals before they have in fact committed a crime. In the novel, the modern concept of justice is turned upside down: you are no longer innocent until proven otherwise, but convicted before having committed a crime. The exhibition set forth to examine whether racism operates according to the same reversed principle: Are so-called foreigners automatically criminalized on the grounds of a presumed (often physically detectable) “otherness” *vis-à-vis* normative notions of Danish cultural and national identity?

Unfolding in different locations in Denmark's second largest city, Aarhus, and its environs, *Minority Report* presented a total of 63 Danish-based and international visual artists and filmmakers as well as 53 theoreticians, politicians, musicians, performers, networks, and cultural organizations from Denmark and abroad, who all from very different social and political backgrounds had worked thoroughly with the questions of racism and intolerance. Through visual art, film, music, performance, lectures, debates, hearings, workshops, and text, the exhibition initiated a transnational and interdisciplinary encircling of racism and intolerance in Denmark, which due to the diverse starting points of the participants was able to raise new kinds of questions in the hope of invigorating the dominant discussion on foreigners in Denmark at the time. For a month, the city of Aarhus was transformed into a vital and vibrant platform for debate upon which the problematics of intolerance and co-existence were visualized, analyzed, and exchanged from the perspective of minority as well as majority groups in close dialogue with the audiences. Methodologically, *Minority Report* adopted a model of agonistic democracy derived from the writings of Chantal

14. Christiania has continuously rejected this scenario out of fear that the free town will turn into normal Copenhagen neighborhood and because the concept of privately owned dwellings is incompatible with Christiania's collective ownership principle.

15. Brian Mikkelsen to the Danish press, Dec 9, 2004. My translation.

16. Brian Mikkelsen in an address to his fellow party members at the Conservative People's Party Convention, Sept 24, 2005. My translation.

17. See <http://becomingdutch.com/events/?s=0,9,0>.

priekšnesumi; katrs izstādes dalībnieks piederēja atšķirīgai sociālajai un politiskajai videi, bet visi savos darbos bija ļoti rūpīgi aplūkojuši rasisma un neiecietības jautājumu. Ar vizuālās mākslas, kino, mūzikas, performanču, lekciju, debašu, jautājumu izskatīšanu, radošo darbnīcu un teksta starpniecību šī izstāde aizsāka starptautisku un starpdisciplināru dialogu par rasismu un neiecietību Dānijā, turklāt izstādes dalībnieku atšķirīgo izejas punktu dēļ tika izvirzīti arī jauni jautājumi cerībā vienlaikus veicināt aktuālo diskusiju par ārzemniekiem Dānijā. Uz vienu mēnesi Orhusa pārtapa par būtisku un aktīvu platformu debatēm, kurās tika vizualizēti un analizēti neiecietības un līdzaspastāvēšanas jautājumi, līdztekus daloties pieredzē un esot ciešā dialogā ar publiku, aplūkojot šīs problēmas gan no vairākuma, gan mazākuma viedokļa.

Metodoloģiski *Mazākuma ziņojumā* tika izmantots no Šantalas Mufas rakstiem aizgūtais *agonistiskās demokrātijas* modelis. Iesaistot dalībniekus no visām sociāli politiskās jomas nozarēm un paredzot savstarpēju (bieži konfliktējošu) viedokļu apmaiņu par konkrētajiem jautājumiem, izstādē tika ņemta vērā jebkuras demokrātiskas diskusijas agoniskā dimensija, atsakoties no iepriekšējiem mēģinājumiem aplūkot tolerances jautājumu no vienprātīga vai morāliska skatpunkta. Piedalīties tika aicināti minoritāšu un vairākumtautību pārstāvji – kā imigrācijas, tā imigrācijas apturēšanas, kā plurālistiskas integrācijas, tā pilnīgas asimilācijas un homogenitātes proponenti. Tā kā *Mazākuma ziņojums* ir starpdisciplināra un starpnacionāla struktūra, šīs viedokļu apmaiņas ietvaros tika nojauktas valsts, rases un etniskās piederības, sociālo slāņu, dzimuma, seksuālās orientācijas, nozaru un vecuma robežas, kā arī atceltas jebkādas citas privilēģijas, ņemot vērā stereotipisku identitātes modeļu un fundamentalisma noteikto sarežģītību, kurā sakņojas arī rasisms un neiecietība. Šāda prakse tika izraudzīta, lai izvairītos no polarizācijas, tās vietā konfrontējot izstādes dalībniekus un publiku ar jauniem un negaidītiem jautājumiem. Fiziski izstādes programmā iekļautās ekspozīcijas un pasākumi norisinājās četrās pastāvīgās apskates vietās jeb stacijās, bet paralēli citviet pilsētā tika īstenoti arī konkrētai videi paredzēti projekti, aktivitātes un īslaicīgas mākslinieciskas intervences specifiskos apstākļos. Izstādi

bija iecerēts īstenot dažādās norises vietās, lai attiecīgo tematiku būtu iespējams aplūkot, izmantojot dažādas formas un metodoloģiskas pieejas.

1. stacija. Par izstādes centrālo nervu sistēmu bija uzskatāma 1860. gadā celtā jāšanas halle, kas sākotnēji tika izmantota kā armijas jāšanas arēna, bet mūsdienās darbojas kā mākslas centrs. Orhusas centrā izvietotās telpas bija sadalītas divās dažādām aktivitātēm paredzētās vizuāli atšķirīgu zonu virknēs. Informācijas un sakaru centrā apmeklētāji varēja aplūkot kuratoru komandas apkopoto izpētes materiālu, kā arī iegādāties attiecīgu literatūru un citas preces. Šeit arīdzan bija pieejami daudzu neiecietības novēršanas un miermīlīgas līdzaspastāvēšanas veicināšanas jomā nodarbinātu organizāciju un tīklu bukleti, publikācijas un timekļa vietnes, ko loģisku iemeslu dēļ nebija iespējams iekļaut apskates objektu sarakstā. Debašu zonā tika piedāvāta iespēja apmeklēt dažādas lekcijas un debates, kurās piedalījās politiskās, sociālās, kultūras jomas pārstāvji un teorētiķi, kopā ar apmeklētājiem apspriežot dažādus neiecietības un līdzaspastāvēšanas aspektus. Debašu zona arī veidoja kontekstu, kurā pēcāk norisinājās plānotās diskusijas par sievietēm un jaunatnes jautājumiem; jaunatnes lietām veltītajā diskusijā bija aicināti piedalīties gan mazākumtautību, gan vairākumtautību jaunieši, lai izveidotu Dānijas turpmāko dienas kārtību līdztiesības, imigrācijas un patvēruma piešķiršanas politikas jomā. Skatuves zonā notika vairāki koncerti, performances un humoristiski uzvedumi, kuros neiecietības un līdzaspastāvēšanas jautājumi tika aplūkoti ar mūzikas, teātra un humora starpniecību. Kafējnīcas zonā apmeklētāji un izstādes dalībniekiem izstādes laikā varēja ieturēt maltīti un aprunāties, savukārt bērniem tika piedāvāta iespēja jautri pavadīt laiku bērnu rotaļu stūrīti. Visbeidzot jānorāda, ka Jātņieku halles telpās un to apkaimē savus mākslas darbus un projektus prezentēja ļoti daudzi izstādē iesaistītie mākslinieki, piedāvājot apmeklētājiem aplūkot gleznas, fotogrāfijas, publikācijas, video un jauktu mediju instalācijas, kā arī kinofilmas.

1. stacijas instalāciju ainu un notikumu dokumentācija. 1) Ārskats ar Jana Daneboda karogu projektu *Mūsdienu-dāņu-inter-nacionālais* (2004) un *Blank Rover Visual Project* veidoto reklāmkarogu; 2) skatuve un debašu zona; Foto: Eriks Balle, Tone Olafa Nilsena, Katrīna Skovgarda.

2. stacija. Orhusas Mākslas nams ir bezpeļņas galerija, kurā tiek izstādīti mūsdienu mākslinieku darbi. Mākslas nams tika izveidots 1917. gadā, un to finansiāli atbalsta gan Orhusas pilsēta, gan Dānijas Mākslas padome; galerija atvēlēja savas telpas, lai izstādītu mākslas vēstures nozīmīgus darbus, kā arī prezentētu jaunus projektus, ko daļu un citvalstu mākslinieki un mākslinieku grupas bija radījušas īpaši šai izstādei. Galerija atrodas netālu no 1. stacijas un tajā izstādītos darbus un projektus vienoja dekonstruktīva un/vai kritiska pieeja nevienlīdzības un līdzaspastāvēšanas jautājumiem tēmas attiecinot.

Mouffe. By bringing together participants from all areas of the socio-political field and allowing their conflicting positions on the subject to be exchanged, the exhibition recognized the inherent agonistic dimension of any democratic exchange, thereby abandoning previous attempts to address the question of intolerance from a consensual or moralistic starting point. Proponents of immigration as well as immigration stop, of pluralistic integration as well as full assimilation, of multiethnicity as well as homogeneity from minority groups as well as majority groups were invited to report. Due to *Minority Report's* interdisciplinary and transnational structure, however, the exchange of these positions now took place across nationality, "race," ethnicity, class, gender, sexuality, discipline, age, and privilege, allowing for an alternative complication of the stereotypical identities and fundamentalisms that racism and intolerance are rooted in. The goal was to avoid contributing to an increased polarization and to instead confront the various participants and audiences with new and unexpected questions.

Physically, *Minority Report* unfolded in four Stations for permanent displays, activities, and on-going programs and a series of Satellites made up of site-specific projects and activities as well as temporary interventions in specific environments. The diverse locations were intended to allow for different formal and methodological approaches to the theme of the exhibition.

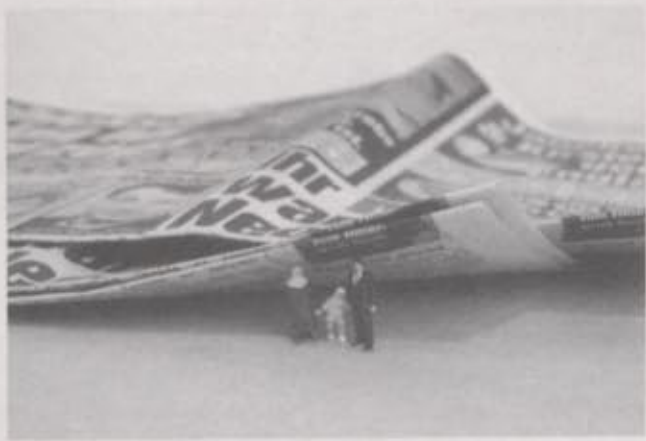
Station 1: The Equestrian Hall – built in 1860 as a riding arena for the military and now a cultural center – constituted the central nervous system of the exhibition. Located in the center of Aarhus, the space was divided into a series of visually different zones for different activities. In the *Information & Communication Center*, visiting audiences could access the research material collected by the curatorial team and purchase relevant literature and merchandise. The *Information & Communication Center* also featured flyers, publications, and websites by a large number of organizations and networks working within the field of intolerance and co-existence that the curatorial team was unable to include in the exhibition for logistical reasons. The *Debate Zone* presented a series of lectures and debates

with speakers and debaters from the political, social, cultural, and theoretical fields, during which different aspects of intolerance and co-existence was discussed in close concert with the audiences. The *Debate Zone* also constituted the setting for a women's hearing and a concluding youth hearing, where ethnic minority and majority youths were invited to set the agenda for Denmark's future equality, immigration, and asylum policies. The *Stage* featured a series of concerts, performances, and stand-up comedy, allowing for the question of intolerance and co-existence to be addressed with the means of political music, theater, and humor. In the *Café*, visitors and exhibition participants were able to eat and socialize for the duration of the exhibition, while children could play in the *Children's Play Corner*. Finally, a large number of participating artists produced artworks and projects for the exterior and interior of The Equestrian Hall: paintings, photographs, publications, video and mixed media installations, and a movie theater.

Installation views and event documentation from Station 1. 1) The Children's Play Corner; 2-3) Exterior and interior view of Ghazel's installation *Me 2000-2003*. Photo: Erik Balle, Tone Olaf Nielsen, and Katrine Skovgard.

Station 2: Aarhus Art Building – a non-profit exhibition space for contemporary art established in 1917, which receives support for its programs from the city of Aarhus and the Danish Arts Council – provided the setting for the presentation of a series of art historical key works and new projects created specifically for *Minority Report* by Danish-based and international artists and networks. Located within walking distance from Station 1, the works and projects presented in Aarhus Art Building all shared a deconstructive and/or representation critical approach to the question of intolerance and co-existence.

Instalāciju ainas no 2. stacijas.
1) Larsa Benta Petersena objekts *Ziņu industrijas riteņu sadragāts* (2002);
2) SPACECAMPAIN projekts *Kas var kļūt par premjerministru Dānijā?* (2004).
Foto: Ēriks Balle, Engedal Fotografi un Barbara Kacina.

3. stacija. Kinoteātris *Ēdenes austrumi* ir neliels alternatīvs kinoteātris, kas kopš atvēršanas 1978. gadā galvenokārt demonstrē neatkarīgā kino filmas; šajā kinoteātrī demonstrēto filmu programmā bija iekļautas četrpadsmit pašmāju un ārvalstu kino mākslinieku veidotās dokumentālās un mākslas filmas, mākslas video, kā arī bērnu un jauniešu filmas. Šīs filmas bija uzņemtas laikā no 70. gadiem līdz mūsdienām, un tajās bija

aplūkoti dažādi izstādes tēmas aspekti. Bērnu un jauniešu filmas tika demonstrētas dienas laikā, lai tās varētu apmeklēt skolēnu klases, savukārt pārējā programma tika demonstrēta vakaros.

4. stacija. *Grāmata* bija 160 lpp. gara publikācija, kas uzskatāma par divdimensionālu izstāžu telpu dalībniekiem, kuri strādā ar tekstu vai montāžu. Tajā bija iekļautas esejas, projekti un montāžas, kurās neiecietības un līdzaspastāvēšanas jautājums bija aplūkots no teorētiskas, vēsturiskas un kultūras perspektīvas. Ap stacijām riņķoja arī virkne satelītu, proti, projekti, intervences un pasākumi, kas veidoti konkrītai auditorijai un vietai Orhusas publiskajā telpā; šos satelītus veidoja mākslinieki, kultūras organizācijas un teorētiķi, cenšoties sasniegt iespējami plašu dažādu kopienu pārstāvju loku un aktīvi iesaistīt viņus izstādes tēmas iztirzāšanā. Izstādes stacijas un satelīti kopumā kaleidoskopiski ieskāva *Mazākuma ziņojuma* vispārējo tematiku, ļaujot apmeklētājam, dodoties no vienas norises vietas vai pasākuma uz nākamo, pakāpeniski veidot virkni analītisku instrumentu, lai aptvertu rasisma un neiecietības nosacījumus un izpausmes. Neskatoties uz to, ka *Mazākuma ziņojuma* projekts bija visai vērienīgs un tā īstenošanai kopumā tika savākti 540 000 eiro no vietējiem, nacionāliem un starptautiskiem privātiem un starptautiskiem fondiem, izstāde piesaistīja ļoti niecīgu auditoriju un tai tika veltīta ļoti ierobežota uzmanība nacionālajā un starptautiskajā presē. Kaut arī to daļēji varētu izskaidrot ar vietas izvēli un nepilnīgu reklāmas stratēģiju no rīkotāju puses, es uzskatu, ka iemesls daļēji sakņojas arī pasākuma tematikā, kas šķita iekrītam tajā neredzamības zonā, par ko iepriekš izteicās Sarats Maharadžs, proti – ja Dānija ir akla pret valsti augošo ksenofobiju, kāpēc gan lai tās iedzīvotāji gribētu aplūkot izstādi, kas tiecas apgalvot pretējo?

PĀRDOMĀJOT ZIEMEĻU KOLONIĀLISMU: POSTKOLONIĀLS IZSTĀDES PROJEKTS PIECOS CĒLIENOS

Tādā gadījumā ir jāizmanto citi līdzekļi. Man šķita būtiski tiešāk un konkrētāk aplūkot šī akluma vēsturiski

strukturālo specifiku. Tādēļ es apvienoju spēkus ar Dānijā dzimušo neatkarīgo kuratori Frederiki Hansenu, un mēs uzsākām īstenot plašu izstādes projektu *Pārdomājot ziemeļu koloniālismu: postkoloniāls izstādes projekts piecos cēlienos*, kura kūrēšanā mēs piedalījāmies Ziemeļu laikmetīgās mākslas institūta uzdevumā laikā no 2006. gada 24. marta līdz 25. novembrim, darbojoties zem kolektīvā vārda *Kuratorisk Aktion*. *Pārdomājot ziemeļu koloniālismu* bija visaptverošs starptautisks, starpdisciplinārs un starpnozaru izstādes projekts, kura nolūks bija pārskatīt ziemeļu reģiona kompleksu koloniālo vēsturi. Šim projektam bija divi mērķi. No viena puses, mēs gribējām izpētīt, kāpēc šī vēsture ir lielā mērā aizmirsta vai izspiesta no Skandināvijas agrāko kolonizētājvalstu kolektīvās atmiņas, kā arī veikt ziemeļu koloniālisma vadmotīvu uzskaiti. No otras puses, mēs vēlējāmies analizēt, kādas sekas ziemeļu koloniālisms ir radījis tam pakļauto valstu sabiedrībā, un pētīt, vai pastāv kāda saikne starp (amnēziju pret) šo koloniālo vēsturi un pašreizējām rasisma, ksenofobijas, nacionālisma un heteroseksisma problēmām šajās kolonijās, kā arī agrākajās ziemeļu kolonizētājvalstīs. Ziemeļu reģionu mūsdienās veido Eiropas nācijvalstis Dānija, Somija, Islande, Norvēģija un Zviedrija, pašpārvaldes apgabali Grenlande (agrākā Dānijas kolonija, kam 1979. gadā piešķirtas pašpārvaldes tiesības vietējās valdības kompetencē esošajos jautājumos, bet pašlaik ir Dānijas Karalistes province ar pašnoteikšanās tiesībām) un Farēru salas (arī bijusi Dānijas kolonija, kam 1948. gadā piešķirtas pašpārvaldes tiesības vietējās valdības kompetencē esošajos jautājumos, bet pašlaik ir Dānijas Karalistes province ar pašnoteikšanās tiesībām), kā arī Ālandu salas (pusautonoma salu grupa, kuras iedzīvotāji runā zviedriski un kas atrodas Somijas pārvaldībā kopš 1921. gada). Vēl šajā reģionā ietilpst Sāmu zeme, kas ir nesuverēns vietējo sāmu dzimtais apgabals; sāmi dzīvo četru dažādu nācijvalstu teritorijā un viņu zeme plešas no Norvēģijas un Zviedrijas pāri Somijas ziemeļiem līdz Kolas pussalai Krievijā. Ziemeļu koloniālā vēsture ir pārlieku gara un sarežģīta, lai šeit sniegtu kopsavilkumu. Tomēr īsumā šī vēsture atklāj, ka ne vien Eiropas varenākās nācijas – Lielbritānija, Portugāle, Spānija, Nīderlande un Francija – kopš 15. gs.

Installation views from Station 2.
1) Exterior view with Hamayun Latif Butt & SUPERFLEX's mural *NO MINORITIES* (2004);
2) Adrian Piper's installation *Cornered* (1988);
Photo: Erik Balle, Engedal Fotografi, and Barbara Katzin.

In Station 3: The Movie Theater *East of Eden* – a small alternative movie theater, which since its opening in 1978 has shown independent films primarily – a film program consisting of fourteen documentaries, feature films, art videos, children's, and youth films by Danish-based and international filmmakers and artists were screened. The films span from the early 1970s to the present and elaborated on various aspects of the theme of the exhibition. The children's and youth films were screened

in the daytime to allow school classes to attend, while the remaining program was screened in the evening.

Station 4: *The Book* was a 160-pages long publication to be regarded as a two-dimensional exhibition space for participants working with text or montage specifically. The book presented essays, projects, and montages that put the question of intolerance and co-existence into a theoretical, historical, and cultural perspective. Around the Stations, a number of Satellites were in orbit: projects, interventions, and events created for specific communities and sites in the public spaces of Aarhus by artists, cultural organizations, and theoreticians in the attempt to reach a large number of different communities and actively engage them in the theme of the exhibition.

1) Morten Goll's public sculpture, *Listening Post for the Danish People* (2004) installed at Aarhus Town Hall Square. Photo: Morten Goll, Barbara Katzin, Tone Olaf Nielsen, and Anja Raithel.

Together, the Stations and Satellites formed a kaleidoscopic encirclement of the exhibition's overall thematic, allowing the viewer to gradually develop a series of analytical tools to comprehend the conditions and operations of racism and intolerance as s/he moved from location to location, from event to event. Despite the size and the scope of *Minority Report*, which had a total budget of Euro 540,000 that we managed to raise from local, national, and international private and public foundations, the exhibition attracted very little audiences and very little national and international press. While this could be explained partly because of its location in Aarhus and partly because of insufficient advertising strategies on our part, I also believe that part of the reason had to do with the theme of the show itself, which seemed to fall into one of the zones of invisibility Sarat Maharaj talked about above: If the majority of Denmark was blind to the country's increasing xenophobia, why on earth would people want to see a show that claimed otherwise?

RETHINKING NORDIC COLONIALISM: A POSTCOLONIAL EXHIBITION PROJECT IN FIVE ACTS

So other measures were needed. It seemed crucial to more directly address the historio-structural specificity of the blind spot to xenophobia itself. As a result, I joined forces with Danish-born independent curator Frederikke Hansen and initiated the comprehensive exhibition project *Rethinking Nordic Colonialism: A Postcolonial Exhibition Project in Five Acts*, which we co-curated for NIFCA, Nordic Institute of Contemporary Art from March 24-November 25, 2006 under the collective name, *Kuratorisk Aktion* (Curatorial Action). *Rethinking Nordic Colonialism* was a comprehensive

un vēl Otrā pasaules kara gados pakļāva tālas zemes un tautas, dzenoties pēc jauniem resursiem, darbaspēka un tirgiem, iznīcinot un apspiežot arī salīdzinoši nelielas ziemeļu valstis – Dānija, Zviedrija un Norvēģija – ieguva kolonijas gan attiecīgā reģiona teritorijā, gan ārpus tā robežām. Kā norādīts iepriekš, Dānija 17. gs. veidoja kolonijas, plantācijas, fortus, kā arī vergu un preču tirzniecības posteņus Āfrikā, Karību salās un Indijā, turklāt tās pakļautībā vēl aizvien atrodas divas no piecām Ziemeļatlantijas kolonijām, ko Dānija iemantoja 13. gs., proti, Grenlande un Farēru salas. Zviedrijai ir bijušas kolonijas Austrumeiropā, Somijā, Ziemeļamerikā un Karību salās, bet mūsdienās tā aizvien pārvalda daļu Sāmu zemes. Norvēģijas vikings bija pirmie, kas iekaroja Islandes, Grenlandes un Farēru salu krastus, bet mūsdienās Norvēģijai ir tiesības uz arktiskajām Svalbāras un Jana Majena salām, antarktiskajām Buvē un Pētera I salām, kā arī Karalienes Modas Zemi Antarktīdā, un tā pārvalda arī daļu Sāmu zemes. Visbeidzot Somija, kas līdz neatkarības pasludināšanai 1917. gadā bija pārdzīvojuši gan imperialistiskās Zviedrijas, gan Krievijas jūgu, kopš 1921. gada pārvalda Ålandu salas un daļu Sāmu zemes. Šajā saistībā būtiski ir tas, ka vairums Eiropas koloniālo lietu mūsdienās tā vai citādi ir pārdzīvojušas savu koloniālo vēsturi, taču ziemeļu reģionā situācija ir pavisam atšķirīga. Pirmkārt, šo reģionu ar koloniālismu parasti nesaista ne vietējie iedzīvotāji, ne ārpus reģiona robežām. Otrkārt, Skandināvijas skolu sistēmas ietvaros ziemeļu koloniālisma jautājums netiek aplūkots, arī augstskolās šī tēma tiek pētīta reti, un vēl retāk tā tiek skarta sabiedriskās debatēs.

Tiecoties izpētīt šo aizmirsto vēsturi, projekta ietvaros veiktās analīzes izejas punkts ir Pola Gilroja aicinājums, ko viņš ir pārdzīvojis Mazākuma ziņojuma grāmatā iekļautajā esejā:

"Zīmējot jauno Eiropas karti, kas būs nepieciešama, lai izpildītu šos uzdevumus, mums jābūt gataviem mest likumus pa imperialisma un koloniālisma zonām, kur sākotnēji norisinājās rasu domāšanas katastrofālā spēka institucionalizācija, bet tam raksturīgā antropoloģija galvenokārt pārbaudīta koloniālā kara civilizācijas tendenču vētrās. Ir būtiski līdzināt šo sen aizmirsto pagātni Eiropas nāciju morāles dzīvei, tomēr rasisma novēršanas centieni nedrīkst apstāties tai kaunā, ko mēdz uzjundīt šie

*senie stāsti. Šai vainas izpiršanai ir jābeidzas līdz ar Eiropas imperialisma noziegumu atzīšanu, atzīstot arī to, ka kolonijas bija būtiskas valdību eksperimentu vietas. Nav tā, ka impērijas būtu vien pletušās tajos svelmainajos pasaules nostāros koloniālās ķēdes otrā galā, aptverot ļoti attālus tirzniecības punktus, kur augt rasu apzīņai. Imperialā mentalitāte tika ieviesta pašu mājās ilgi pirms imigrantu ierašanās, un tā izmainīja ekonomiskās, sociālās un kultūras attiecības Eiropas koloniālās sistēmas pašā kodolā. Šīs attieksmju nobīdes ietekmē imperialā dinamika nacionālo valstu veidošanās kontekstā kļūst daudz būtiskāka nekā jebkad iepriekš. Tā met virkni izaicinājumu postkoloniālās tagadnes vēsturniekiem."*¹⁸

Kopumā mēs bijām ieinteresēti izpētīt, kādā mērā koloniālā pagātne un tās imperialā dinamika atkarījas tagadnē gan bijušajās kolonijās gan tagadējos pašpārvaldes apgabalos, gan Skandināvijas teritoriālajos centros. Kā norādījis Edvards Saids, dekolonizētās teritorijas bieži aizvien „atrodas bijušo koloniālo saimniekvalstu ideoloģiskā verdzībā un praktiski ir tikai to satelītvalstis.”¹⁹ Tādēļ strukturāli projekts *Pārdomājot ziemeļu koloniālismu* tieši meta šo līkumu caur ziemeļu reģiona „imperialisma un koloniālisma apgabiem” un tika īstenots piecos secīgos cēlienos bijušajās Skandināvijas valstu kolonijās (uz kurām dažos gadījumos aizvien attiecas šis stridīgais statuss). Pirmais cēliens norisinājās Islandē, piedāvājot apmeklētājiem izstādi un radošo darbnīcu. Otrais cēliens norisinājās Grenlandē, piedāvājot jaunu izstādi un atklātu izskatīšanu. Trešā cēliena norises vieta bija Farēru salas, kurās tika rīkota vēl viena izstāde un dažādi runas, performances un mūzikas pasākumi. Savukārt ceturtais cēliens norisinājās Somijas Sāmu zemē, kur interesenti varēja apmeklēt vēl vienu jaunu izstādi un konferenci. Katrā cēlienā piedalījās rūpīgi kūrētas mākslinieku, teorētiķu, politiķu un aktivistu grupas ar dažādu (post)koloniālās vēstures pieredzi

18. Citāts no Gilroy, Paul: *From Assimilation to Conviviality or, There Are No Second or Third Generation Immigrants* // Andersen, Trine Rytter; Dufour, Kirsten; Nielsen, Tone O.; Raithel, Anja (eds.): *Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark, Station 4: The Book*, Aarhus Festival of Contemporary Art, Aarhus, 2004.

19. Saids, Edward W.: *Foreword* // Guha, Ranajit & Spivak, Gayatri Chakravorty (eds.): *Selected Subaltern Studies*, ix lpp.

transnational, interdisciplinary, and intersectionalist exhibition project, which set forth to revisit the complex colonial history of the Nordic region. The project had two objectives. On the one hand, we wanted to examine why this history has to a large extent been forgotten or repressed in the collective memory of the once-colonizing Scandinavian countries, as well as to give an account of what interests drove Nordic colonialism. On the other, we wanted to analyze what effect Nordic colonialism has had on the societies that became the object of it, and to investigate whether there is a connection between (the amnesia towards) this colonial history and today's problems with racism, xenophobia, nationalism, and heterosexism in the colonies as well as in the once-colonizing countries.

The Nordic region today consists of the European nation states Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden as well as the home ruling countries Greenland (a former Danish colony granted home rule in local government affairs in 1979 and presently a self-governing province in the United Kingdom of Denmark), the Faroe Islands (also a former Danish colony granted home rule in local government affairs in 1948 and presently a self-governing province in the United Kingdom of Denmark), and the Islands of Aaland (a group of semi-autonomous Swedish-speaking islands that have remained under Finnish sovereignty since 1921). In addition, the region includes Sápmi, the non-sovereign homeland area of the indigenous Sámi people extending across four nation states from central Norway and Sweden across northern Finland to the Kola Peninsula in Russia.

The Nordic colonial history is too long and complex to summarize here. But briefly it was not only the powerful European nations of Great Britain, Portugal, Spain, the Netherlands, and France, which from the 15th century through World War II conquered distant lands and peoples in pursuit of resources, labor, and markets, resulting in great destruction and oppression. Nordic countries like Denmark, Sweden, and Norway also acquired colonies both within and beyond the region. As mentioned earlier, Denmark developed colonies, plantations, forts, and slave and goods trading posts in Africa, the Caribbean, and India during the 17th century and continues to hold two of the five colonies

it acquired in the North Atlantic from the 13th century onwards, namely Greenland and the Faroe Islands. Sweden has had colonies in Eastern Europe, Finland, North America, and the Caribbean, involving settlements and slave trade, and today controls a part of Sápmi. The Norwegian Vikings were the first to settle on Iceland, Greenland, and the Faroe Islands and today claims the Arctic Islands of Svalbard and Jan Mayen, the Antarctic Islands of Bouvet and Peter I, and Queen Maud's Land in Antarctica in addition to controlling a part of Sápmi. Finally, Finland – which experienced the imperialist forces of Sweden and Russia until its independence in 1917 – has had sovereignty over the Aaland Islands since 1921 and controls a part of Sápmi. What is crucial here is that while most of the large European colonial powers today generally seem to have dealt or settled with their colonial histories in some way or another, this is not the case with the Nordic region. First of all, not many associate the region with colonialism neither within nor outside of it. Secondly, we are not taught much on Nordic colonialism in the Scandinavian school system, the subject is seldom researched at university level, and the topic rarely enters public debate.

Setting forth to examine this forgotten history, *Rethinking Nordic Colonialism* took its analytical starting point in a crucial call expressed by Paul Gilroy in his essay contribution to the *Minority Report* book:

"In drawing the new map of Europe, which we will need to accomplish these tasks, we must be prepared to make detours into the imperial and colonial zones where the catastrophic power of race-thinking was first institutionalized and its distinctive anthropologies put to the test, above all, in the civilizing storms of colonial war. Making that long-forgotten history co-extensive with the moral lives of European nations is essential, but a viable anti-racism cannot end with the sense of shame which that story ought to produce. That redemptive movement must be able to pass beyond a compensatory acknowledgement of Europe's imperial crimes and the significance of its colonies as places of governmental innovation and experiment. The empires were not simply out there – distant terminal points for trading activity where race consciousness could grow – in the torrid zones of the world at the other end of the colonial chain. Imperial mentalities

no visas pasaules; dalībnieki tika aicināti iztirzāt (post)koloniālisma problemātiku katrā cēliena norises vietas kontekstā. Kopumā *Pārdomājot ziemeļu koloniālismu* piedalījās 56 dažādu nozaru pārstāvji no visas pasaules, ko vienoja (post)koloniāla vēsture un kuri šī projekta ietvaros dalījās savā pieredzē un piedāvāja dažādas stratēģijas, kā pārvarēt (post)koloniālos dzīves apstākļus. Projekta kulminācija bija piektais cēliens, kurā tika prezentēts DVD un atklāta tīmekļa vietne, dokumentējot un kontekstualizējot dažādas aktivitātes, ieskaitus, zināšanas un secinājumus, kas bija radušies pirmo četru cēlienu laikā. 2006. gada 25. novembrī vienlaicīgu izstādes slēgšanas pasākumu laikā Skandināvijas valstu galvaspilsētās notika arī šī DVD un tīmekļa vietnes atklāšana, turklāt vietējās diskusijas par ziemeļu koloniālismu un tā atskaņām tagadnē, kas bija norisinājušās (agrākajās) kolonizētajās teritorijās, beidzot sasniedzot arī bijušo Skandināvijas koloniālo varu pašreizējos iedzīvotājus. 2007. gada beigās *Kuratorisk Aktion* izplatīja šī DVD papildu 3 000 eksemplārus, kas bija paredzēti izmantošanai izglītības iestāžu darbā, lielu daļu izdalot vidusskolām, universitātēm, mākslas skolām, bibliotēkām un izglītības resursu centriem visās ziemeļu reģiona valstīs. Šī pasākuma mērķis bija darīt projekta ietvaros veiktās izpētes datus un secinājumus plaši pieejamus jaunāko paaudžu pārstāvjiem, uzsverot, ka ir būtiski atzīt attiecīgo valstu koloniālo vēsturi un tās ietekmi uz tagadni.

Ievērojot četrus principus, kas paredz starptautisku, starpdisciplināru, starpnozaru dimensiju un pozitīvu rīcību, *Kuratorisk Aktion* projektā *Pārdomājot ziemeļu koloniālismu* izstrādāja un izmantoja metodoloģiju, ko nodēvējām par "kūrēšanu pāri ziemeļu-dienvidu robežšķirtnei". Šī metodoloģija bija veidota, lai veicinātu tiešu (post)koloniālās vēstures pieredzes, zināšanu un stratēģisku ideju apmaiņu starp (post)koloniālisma pieredzes nesējiem no ziemeļiem un dienvidiem, kas pieder atšķirīgām etniskām grupām un sociālajiem slāņiem un ir dažādu dzimumu un seksuālo orientāciju pārstāvji. Savā darbībā tiecoties pārvarēt globalizētā korporatīvā kapitalisma ziemeļu un dienvidu hierarhisko nošķirumu, mēs vēlējamies sašķobīt daudzus ar šo dalījumu saistītus pieņēmumus. Pirmkārt, nodrošinot tiešu saskari starp ziemeļu un dienvidu

*were brought back home long before the immigrants arrived and altered economic, social and cultural relations in the core of Europe's colonial systems. This shift in standpoint makes those imperial dynamics much more significant in the constitution of national states than they have been allowed to be before. It sets a number of challenges before historians of the post-colonial present."*¹⁸

In short, we were interested in examining to what degree the colonial past and its imperial dynamics reproduce themselves into the present both in the former colonies, in the home ruling territories, and in the Scandinavian centers. As Edward Said has stated, decolonized territories are still often "ideologically in thrall to, and practical satellites of, their former colonial masters."¹⁹ So structurally, *Rethinking Nordic Colonialism* deliberately went back to "the imperial and colonial zones" of the Nordic region and unfolded in five consecutive acts in the former (and in some cases arguably still) colonies of the Scandinavian countries. Act 1 took place in Iceland and presented an exhibition and a workshop. The second act unfolded in Greenland and presented a new exhibition and a public hearing. The Faroe Islands hosted Act 3 and featured yet a new exhibition and a spoken word/performance/music event. And the fourth act took place in Finnish Sápmi, presenting yet another new exhibition and a conference. Each act brought together a carefully curated group of artists, theorists, politicians, and activists with different (post)colonial backgrounds from all over the world, who were invited to reflect on a specific (post)colonial problematic in relation to the specific location of the act. In total, *Rethinking Nordic Colonialism* presented 56 participants with (post)colonial backgrounds from all over the world, who exchanged experiences and strategies on the (post)colonial condition during its course.

The fifth act became the culmination of the project and consisted of the publication of a DVD and a

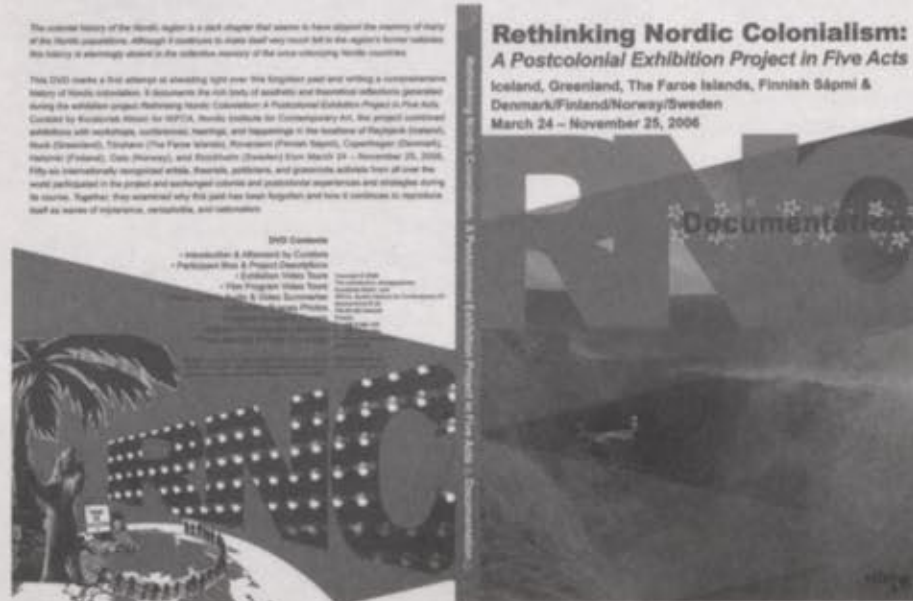
18. Quoted from Gilroy, Paul: *From Assimilation to Conviviality or, There Are No Second or Third Generation Immigrants* // *Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark, Station 4: The Book*, Aarhus Festival of Contemporary Art, Aarhus, 2004.

19. Saids, Edward W.: *Foreword* // *Selected Subaltern Studies*, Guha, Ranajit & Spivak, Gayatri Chakravorty (eds.), p. ix.

(post)kolonialisma tematiku, mēs gribējām vērst uzmanību uz to, ka ziemeļu labklājības valstis apdzīvo ne vien brīvi un privilēģēti laimes lutekļi, bet arī apspiesta un marginalizēta dzīves pabērnu grupa, ko veido gan vietējie, gan imigranti, bēgļi, nabadzīgas strādnieku šķiras sievietes utt..

orientācijas pārstāvji, mēs ticāmies ņemt vērā to, ka atkarībā no dzimuma, sociālā slāņa, etniskās piederības, rases un seksuālās orientācijas atšķiras arī personas gūtā (post)koloniālo apstākļu pieredze. Visbeidzot, cenšoties radīt tādas apstākļus, kuros būtu iespējama (post)koloniālās pieredzes un zināšanu apmaiņa starp ziemeļu un dienvidu robežšķirtnes abu pušu pārstāvjiem,

ziemeļu un dienvidu balsis iesaistās savstarpējā dialogā, veidojot pasauli karti uz radniecīgas pieredzes pamata, tiek sekmīgi apietas ierastās ziemeļu-dienvidu dalījuma robežas. Mēs redzam, kā būtiski atšķirīgu rajonu "kolonizētā apziņa" tiecas uz savstarpēju saskarsmi, veidojot jaunas kopienas. Iesakām mēs bijām šī projekta mobilizētāji vai vadītāji, bet tā ierosināto notikumu gaitā mums nākas pārdefinēt savu lomu šajā jaunajā scenārijā.²⁰

DVD apvāks un timekļa vietnes ievadlapa. Visu šī projekta publicēto materiālu, tostarp DVD, drukātā kataloga un timekļa vietnes noformējumu ir veidojis Ninons Liotets. Visus DVD un timekļa vietnes programmēšanas darbus veica Tomass Goldhāns.

Otrkārt, veicinot zināšanu apmaiņu starp postkoloniālajām dienvidu nācijām un bijušajām Skandināvijas valstu kolonijām, mēs ticāmies komplicēt hegemonisko eurocentrisko pieņēmumu, ka visa leģitīmā zinātne un materiālās zināšanas ir tikai pirmās pasaules valstu nopelns – šāds uzskats izslēdz to, ka trešās un ceturtais pasaules valstu zināšanu tradīcijas ir ne mazāk būtiskas. Treškārt, iesaistot projektā dalībniekus, kas pieder atšķirīgām etniskām grupām un sociālajiem slāņiem, ir dažāda dzimuma un seksuālās

Rethinking Nordic Colonialism: A Postcolonial Exhibition Project in Five Acts
Iceland, Greenland, The Faroe Islands, Finnish Sápmi & Denmark/Finland/Norway/Sweden
March 24 - November 25, 2006

Pārdomājot ziemeļu koloniālismu tapšanā, nesenā sarunā sniedza lielisku Kuratorisk Aktion pieredzes kopsavilkumu:

"Novērot šo negaidīto ziemeļu un dienvidu savstarpējās apmaiņas epizodi ir līdzīgi kā vērot jauna zināšanu objekta rašanos. Tavu acu priekšā pēkšņi pavēras jauna analīzes un domāšanas platforma. Tevi mostas atsaucība – tu nejuties izstumts vai netiesīgs runāt, neatsakies izteikties un nevēlies nevienu noniecināt, bet mācies klausīties un tvert jaunus sarunas pavedienus. Šī pieredze vedina apšaubīt dominējošos modeļus. Tu sāk nojaust, ka par cilvēkiem, kas parasti tiek klasificēti kaut kur uz oficiālās ziemeļu-dienvidu ass, ir iespējams domāt arī citādi un ka starp jums ir iespējama citāda saskarsme. Sāk mainīties ierastie priekšstati par bagātājiem ziemeļiem un nabagajiem dienvidiem, modernitāti, atpazīcību un attīstības valstīm. Kad marginālas

Kopumā šī projekta mērķis bija radīt daudzšķautņainu pārskatu par Ziemeļvalstu (post)koloniālo pieredzi, kas arīdžan bija pirmais mēģinājums uzrakstīt visaptverošu šī reģiona imperiālisma vēsturi. Projekts piesaistīja plašu uzmanību tā norises vietās, savukārt Skandināvijas valstīs to praktiski ignorēja, bet starptautiskajā mākslas telpā bija vērojams zināms mulsums par šī projekta vēlnumu, jo lielākajā daļā Rietumvalstu, Apvienotajā Karalistē un sevišķi ASV postkoloniālisma pētniecības dzimšana notika vairāk nekā pirms ceturtdaļgadsimta. Tomēr pēdējos gados ziemeļu koloniālisma tematika ir skarta arī vairākos mazākos šajā reģionā īstenotos projektos, ko Kuratorisk Aktion pēc organizatoru aicinājuma ir atbalstījusi ar mūsu veiktās izpētes starpniecību. Lidz ar to šķiet, ka projektam Pārdomājot ziemeļu koloniālismu retrospektīvi ir bijusi ietekme uz turpmāko notikumu attīstību, kaut arī vispārēja graužoša efekta šai ziņā nebija. Runājot par Kuratorisk Aktion – mēs turpinām pētīt ziemeļu koloniālismu un tuvākajā nākotnē plānojam realizēt divus projektus, kas saistīti ar garīgās dekolonizācijas jēdzienu un nepieciešamību sadziedēt postkoloniālās traumas, jo tas ir sociālas, ekonomiskas un politiskas neatkarības priekšnoteikums. Protams, šajā reģionā ir daudz darāmā – sevišķi Skandināvijas valstu teritoriālajos centros. DVD apvāks un timekļa vietnes ievadlapa. Visu šī projekta publicēto materiālu, tostarp DVD, drukātā kataloga un timekļa vietnes noformējumu ir veidojusi Ninona Lioteta. Visus DVD un timekļa vietnes kur pārsvarā aizvien vēl tiek noliegta līdzdalības un atbildības ideja.

20. Maharadža citāts no *Curating Across the North-South Divide: Sarat Maharaj in Conversation with Kuratorisk Aktion* // Ratcliffe, Malene, Petersen, Lotte Juul & Olsen, Sanne Kofod (eds.): *Udstillingsformer – kuratoriske metoder og praksisser*, Funen Art Academy, Odense, 2008.

website, which documented and contextualized the many activities, insights, knowledges, and conclusions generated during the first four acts. On November 25, 2006, this DVD and website were launched to the public during a series of simultaneous closing events in the Scandinavian capitals, whereby the local discussions on Nordic colonialism and its repercussions today – that had taken place in the (former) colonized territories – finally reached the current populations of the former Scandinavian colonial powers. By the end of 2007, Kuratorisk Aktion furthermore distributed an extra 3,000 copies as educational class sets and lending copies to a large number of senior high schools, universities, art schools, libraries, and educational resource centers in all the member countries of the Nordic region. The intention was to make the project's examinations and conclusions widely accessible to younger generations and to underline the importance of beginning to acknowledge this colonial history and its effects today. In *Rethinking Nordic Colonialism*, Kuratorisk Aktion developed and applied a methodology we named "curating across the North-South divide" following four principles of transnationality, interdisciplinarity, intersectionality, and affirmative action. With this methodology, we strived to facilitate a direct exchange of (post)colonial experiences, knowledges, and strategies between (post)colonial practitioners with diverse ethnic, class, gender, and sexual backgrounds from the North and the South. Operating across the hierarchical North-South side divide of globalized corporate capitalism, we hoped to disturb a number of assumptions associated with it. Firstly, by bringing (post)colonial subjects of the North in direct contact with postcolonial subjects of the South we wanted to bring attention to the fact that the wealthy North is not solely populated by free, privileged "haves," but that there are indeed also subalterns and marginalized "have-nots" living there (indigenous peoples, immigrants, refugees, poor working class women, etc.). Secondly, by facilitating an exchange of knowledge between postcolonial nations of the South and the (former) colonies of the Scandinavian countries we wanted to complicate the hegemonic Eurocentric assumption that all legitimate scientific and material knowledge stems from the First World only and that

knowledge traditions from the Third and Fourth Worlds have no or lesser value. Thirdly, by presenting (post)colonial practitioners with diverse ethnic, class, gender, and sexual backgrounds we hoped to account for the fact that the (post)colonial condition is experienced differently depending on gender, class, ethnicity, "race", and sexuality. Lastly, by striving to create the conditions for (post)colonial knowledges generated on each side of the North-South divide to be articulated across it we hoped to produce a situation where audiences from the once-colonizing nations were given the opportunity to "stay quiet" for once and try to listen to and learn from these (post)colonial voices. In other words, one could say that we attempted to turn the West's cultural hegemony upside down, at least for a moment, in order to allow for an engagement with the (post)colonial condition as more than a horrific story of oppression and exploitation, namely a history full of agency, resistance, and other hybrid formations of modernity, which if we dare engaging them provides us with a possibility to try to unthink current hegemonic binarisms and normative values. Sarat Maharaj, who acted as a consultant in the making of *Rethinking Nordic Colonialism*, has summed up Kuratorisk Aktion's experience beautifully in a recent conversation with us:

"Watching this unexpected episode of North/South exchange is perhaps a little like witnessing the birth of a new object of knowledge. A fresh continent of analysis and thinking suddenly looms up. You seem to have responded with warm attentiveness: not feeling 'shut out' or rendered speechless – neither 'clamping up' nor wanting to 'clamp down' on what popped up unexpectedly – but learning to listen and plug into emerging lines of conversation. What you experienced questioned prevailing frames of reference. You began to sense there are other ways of picturing and engaging with those who normally get classified somewhere on the official North-South axis. Assumptions about the wealthy North and poor South, advanced modernity, backwardness, the developing world begins to shape differently. As marginal voices of North and South start talking directly to one another – cutting across the divide – mapping the world according to what they saw as common to their experiences, they by-pass established N/S demarcations. We see 'colonized consciousness' from

quite disparate zones reach out to build new commonalities. Starting off as mobilizers even orchestrators of the project, you find yourselves looking for new ways of defining your roles in the emerging scenario."²⁰

As a whole, *Rethinking Nordic Colonialism* strived to establish a multifaceted survey of (post)colonial experiences in the Nordic countries and represented a very first attempt at writing a comprehensive history of the region's colonial past. The project attracted a lot of attention in the act locations, whereas the Scandinavian countries practically ignored it and the international art world seemed somewhat puzzled by the belatedness of the project – given the fact that most of the West, and the UK and the US in particular, have witnessed the arrival of postcolonial studies in the arts and humanities more than a quarter-century ago. During the past year, however, a number of smaller projects touching upon the topic of Nordic colonialism have appeared in the region, where Kuratorisk Aktion has been invited to contribute with our research in some form or another. Thus, despite the lacking blockbuster effect of *Rethinking Nordic Colonialism*, it does seem to have had some impact retroactively. As for Kuratorisk Aktion, we are continuing our examination of Nordic colonialism, doing two projects in near future on the concept of mental decolonization and the importance of healing postcolonial traumas as a prerequisite for social, economic, and political independence. Surely, there is still a lot of work to be done in the region, especially in the Scandinavian centers where the idea of complicity and responsibility is for the most part still being denied.

WHERE DO WE GO FROM HERE?

So, to conclude, it seems appropriate to ask where we might go from here? Firstly, I would propose, as Paul Gilroy writes, to continue to: "...find new courage to reflect on the history of political nationalism that has been entangled with the ideas of race, culture and civilization, and to understand how Europe's imperial and colonial dominance brought racisms and nationalisms together in ways that still impact upon

20. Maharaj, *op. cit.*

Noslēgumā šķiet atbilstoši jautāt, kurp tad mums doties tālāk. Pirmkārt, mans ieteikums saskaņā ar Pola Gilroja teikto būtu: "[...] atrast drosmi reflektēt par politiskā nacionālisma vēsturi, kas ir saistīta ar idejām par rasī, kultūru un civilizāciju, kā arī saprast, kā Eiropas imperiālā un koloniālā dominānce satuvināja rasismu un nacionālismu un kā tie aizvien ietekmē pašreizējos apstākļus."²¹ Ziemeļeiropas gadījumā minētais saistās ar vismaz divām lietām. Kā Renē Ridžveja sadarbībā ar Saratu Maharadžu trāpīgi norādīja nesen notikušā radošajā darbnīcā, aizvien steidzamāk ir vajadzīgs pārskatīt terminus un terminoloģiju, ko mēs kā kritiski kultūras režisori lietojam, lai runātu par kultūru dažādības un plurālistiskas demokrātijas problēmām, nošķirot veidu, kādā attiecīgie jēdzieni politikas un kultūras jomā tiek kooptēti stingras asimilācijas nolūkā.²² Vēl viena iespēja ir aicinājums dekonstruēt Ziemeļeiropas šķietamo beznosacījuma ticību tam, ka liberāli demokrātiskā – tagad neoliberāli nacionālistiskā – valsts ir drošības, līdztiesības un brīvības garantis. Jo kā norādījis mākslinieks un rakstnieks Pablo Henriks Llamias:

*"Deridā dāna labklājības valsti visticamāk aprakstītu kā substitūtu; tas ir veids, kā aizpildīt tukšo vietu, kas sākotnēji paredzēta "mīlestībai, mieram..." un tā tālāk. [...] Tas dāniskuma jēdziens, kas saistīts ar mitu par dānu īpašo ētisko stāju un kas saskaņā ar Grundtviga un citu vērtējumu ir radies pirms labklājības valsts, jau ir zudis. Patiesībā tas nekad nav eksistējis. [...] Gana paradoksāli – vien pateicoties tam, ka dāna labklājības valstij nav itin nekāda pamata, viņš šādu labklājības valsti ir spējīgs efektīvi inscenēt."*²³

21. Gilroy, op. cit., 133. lpp.

22. Darbnīcas nosaukums bija *Alternatīvas vērtību sistēmas izstrāde un tā notika Be(com)ing Dutch* projekta ietvaros Van Abbemuseum 2007. gada 17. novembrī.

23. Citēts no Llamias, Pablo Henrik: *A Supplement to the Danish Welfare State // Rytter Andersen, Trine; Dufour, Kirsten; Nielsen, Tone O. & Raithe, Anja (eds.): Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark, Station 4: The Book, Aarhus Festival of Contemporary Art, Aarhus, 2004, 68. lpp.*

present conditions."²¹ In the case of Northern Europe, this could involve at least two things. As Renée Ridgway, in collaboration with Sarat Maharaj, aptly coined it during a recent workshop, one is the increasingly urgent need to unpack and rethink the terms and terminologies by which we as critical cultural producers address the problematics of cultural diversity and pluralist democracy in order to distinguish them from the way in which the mainstream political and cultural sectors have co-opted them for stringent assimilation purposes.²² Another is the call for a deconstruction of Northern Europe's seemingly unconditional trust in the liberal-democratic-State-now-turned-neoliberal-nationalist as the guarantor for security, equality, and free exchange. For, as artist and writer Pablo Henrik Llamias has stated:

*"Derrida would presumably describe the Danes' welfare state as a substitute; a medium that fills in the hole where 'the love, the peacefulness...', and so on and so forth, ought to have been placed. [...] The very notion of 'Danishness,' especially that which involves the myth about the Danes' salient and distinctive ethical merits, which Grundtvig and others assert are antecedent to the welfare state, has always already vanished. In fact, it never existed at all. [...] Paradoxically enough, it is solely with the help of the absence of any reality behind the welfare state that the Dane can effectively stage such a welfare state."*²³

21. Gilroy, op. cit., p. 133.

22. The workshop titled *Creating Alternative Value System* was held during the *Eindhoven Caucus* as part of the *Be(com)ing Dutch* project at the Van Abbemuseum on November 19, 2007.

23. Quoted from Llamias, Pablo Henrik: *A Supplement to the Danish Welfare State // Minority Report: Challenging Intolerance in Contemporary Denmark, Station 4: The Book, Aarhus Festival of Contemporary Art, Aarhus, 2004, p. 68.*

TULKOŠANAS PROCESA NEŠĶĪSTOŠĀS NOGULSNES JEB DAŽAS PIEZĪMES PAR HIBRIDIZĀCIJAS KRITIKU

Dmitrijs Vilenskis

Šīs konferences tematika sākotnēji šķiet visai padrūma, un pirmais, kas nāk prātā, ir Homi Babas hibriditātes telpa, valodas teorija, Spivaka un daudz kas cits. Boriss Budens šos jautājumus ir precīzi iztirzājis kādā ļoti būtiskā rakstā. Tomēr es neesmu filozofs un diez vai par šo tēmu spēju veidot līdzvērtīgu teorētisku diskusiju. Es esmu mākslinieks un tādejā runāšu vienkāršākā valodā, ko Brehta vārdiem varētu raksturot kā *plumpes Denken* (tulk. – neveikla domāšana). Es centīšos dalīties savos personīgajos ieskatos, piedāvājot arī dažus iedvesmojošus citātus par šo ārkārtīgi svarīgo tēmu.

1. PIEZĪME DZĪVE MATERIĀLĀ PASAULĒ

Iesakumā gribētu pieminēt Borisa Budena citātu, kas lietots kā konferences epigrāfs, bet nošķirts no autora raksta konteksta, ir mazliet mulsinošs, jo es nevaru piekrist šajā citātā paustajai idejai par skaidru nacionālu un politisku kulturalizāciju.

Jā, nav šaubu, ka mēs saskaramies ar vēsturisku pagrieziena kultūras jomā un, būdami kultūras producenti, lielā mērā to sekmējam, turklāt mūsu uzdevums būtu to pārzināt kā savu kabatu. Proti, daudz pamatīgāk nekā ekonomiskus vai citus materiālas dabas jautājumus. Tomēr, vairāk iedziļinoties šajā jautājumā, manuprāt, diez vai ir iespējams ignorēt tās pārmaiņas, kas skar kultūras izstrādes materiālo bāzi un dzīvi kopumā, kura savukārt dara šīs pārmaiņas iespējamās, un es šajā ziņā viennozīmīgi un skaidri nostājos daudzu pētnieku pusē, kuri jau ir paveikuši iespaidīgu darbu, skarbi kritizējot to, kā norisinās diskusija par tulkošanu, hibridizāciju utt., kā arī tai raksturīgo variānos runāt par materiālo pasauli.

Es iebildišu, ka to mūsdienu ekonomisko procesu un materialitātes nozīmi, uz kuru fona nācija veidojas kā

tautsaimniecība, zeme, vēsture, vara un valoda, aizēno koncentrēšanās uz lingvistikas un kultūras jautājumiem, kā arī netiešais pieņēmums, ka nācija ir abstrakta kultūras telpa, ko ieskauj robežas, kuras savukārt ir nepieciešams šķērsot jeb "tulkot", lai ietekmētu esošo nācijas naratīvu; kritika šajā gadījumā neattiecas uz vajadzību uzsvērt iesākumā minēto būtiskumu, bet gan uz nepieciešamību rūpīgi izvērtēt minētos faktorus no materialisma viedokļa.

Vai hibriditāte ir apvērsuma telpa? Šis jautājums būtu jāapdomā, un ir jāmēģina uz to atbildēt. Minētais termins ir pievilcīgs tam piedēvētā svārstīguma dēļ – hibriditāte, šķiet, piedāvā pietiekami nepastāvīgu un ambivalentu alternatīvu stīvajam nācijas jēdzienam. Pēc posma, kad augošā marksisma un feminisma pētnieku skaita ietekmē ir izskanējusi prasība pēc reālām pretestības vietām, daudzu kritiķu acīs sevišķi būtiska ir kļuvusi vajadzība konceptualizēt mobilo, marginālo, pretrunīgu un neskaidro.

Hibriditātes telpa jeb "trešā telpa" piedāvā jaunas vietas, kur plaukt cerībai. Teorijā šīs robežtelpas aplūko kā būtiskas pozīcijas karā pret valdošo hegemoniju. Tās tiek konceptualizētas gan kā intervences pamata punkti rases un nācijas naratīvā, gan kā pārvadpunkti uz progresīvu un atbrīvojošu transnacionālu kultūru.

Aplūkojot šīs problēmas, mums allaž ir jābūt atvērtiem, jo šeit pastāv risks aiziet pa maldu takām, kur hibridās identitātes potenciālu, progresivitāti un radikālo iedabu ir viegli fetišizēt un pārvērtēt, kā arī nepamanīt, ka mūsdienās migrantu un globālās diasporas hibridā identitāte bieži nevis iezīmē iespējas pretoties globalizācijai, bet gan tiek instrumentalizēta un izmantota jaunas stabilitātes izveidei, kas dziļi sakņojas ne vien jaunā globālā kapitalisma preču ražošanas shēmā, bet arī kultūras produkcijā un diezgan konservatīvu nacionālo paradigmu pārdefinēšanā.

THE INSOLUBLE SEDIMENT OF TRANSLATION OR SOME NOTES ON THE CRITIQUE OF HYBRIDIZATION

Dmitry Vilensky

The topic of the conference sounds really sombre immediately what comes to your mind is Homi Bhabha – the third space of hybrid, the theory of language, Spivak and many other things. Boris Buden precisely traced in his very important article. But I am not a philosopher and can hardly discuss with the same theoretical profoundness... So being an artist I have to construct my talk in a more humble language in a "plumpes denken" – as Brecht would say. And I try to share with you my personal insights and some inspiring quotes related to this very important topic.

NOTE NR 1 LIVING IN MATERIAL WORLD

First I must say that I found a quote from Boris Buden that serves as epigraph to the conference, and taken out of the context of his article a bit confusing because I cannot agree with its explicit culturalization of national and political.

Yes, there is no doubt that we face a *cultural turn* and we, as cultural producers, very much contribute to it and are supposed to be big specialists in it. Much better than in economic or other material issues. But getting deeper into our matter, I think that we can hardly ignore the changes in material base of cultural production and life as such that allow these to happen and I should say that my position is definitely and explicitly on a side of many scholars who made already impressive work of harsh critique of the whole fashion of discussion on translation, hybridization and so on... and escaping the discussion of the material world.

I would argue that the focus on linguistic and cultural matters and the implicit assumptions of the nation as an abstract cultural space with borders that must be crossed or "translated" in order to intervene in the

ongoing narration of the nation, obscures the importance of contemporary economic processes, materiality that stands behind the construction of nation as economy, land, history, sovereignty and language – the critique is not about essentializing these factors, but taking them into materialist scrutiny.

Is the hybridity a space of subversion? We should think about this question and try to answer it. This term is attractive because of the inherent instability associated with it – the hybridity seems to offer a satisfyingly unstable and ambivalent alternative to rigid concept of nation. For many critics, conceptualizations of the mobile, marginal, contradictory and ambiguous are especially important after a period where a growing number of Marxist and feminist scholars have demanded locations of actual resistance.

The "third space" of hybridity has been offered as new sites of hope. These liminal spaces are theorized as important positions in the tactical war against dominant hegemonies. In particular, they are conceptualized as key sites of intervention in narratives of race and nation and as the cross over spaces of a progressive and libatory transnational culture.

We should be open to these problems because they could lead us into wrong direction where we can easily fetishise and overestimate the potentiality and progressiveness and even radical character of hybrid identity and overlook how today the hybrid identity of migrant and global diaspora may be a marker not of potentiality of resistance to the globalisation but more than often instrumentalise and used for the task of a new stability, being deeply embedded into the mode of new global capitalist production not of just commodities, but of culture and redefinition of rather conservative national paradigms.